

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ
เด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชน
บ้านห้วยสะพานสามัคคี

โดย สายยนต์ ศิริรัตน์ และคณะ

พฤษภาคม 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ
เด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชน
บ้านห้วยสะพานสามัคคี

คณะผู้วิจัย

1. นางสาวชนันต์	ศิริรัตน์	หัวหน้าโครงการ
2. นางสาวอุไร	จันทร์แยม	ทีมวิจัยหลัก
3. นางรำไพ	เปรมปรีดี	ทีมวิจัยหลัก
4. นายประยงค์	แก้วประดิษฐ์	ทีมวิจัยหลัก
5. นางสาวผ่องศรี	สารวิงษ์	ทีมวิจัยหลัก
6. นายเรวัตร	อารีรอบ	ทีมวิจัยหลัก

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

บ้านห้วยสะพานตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ต.หนองโรง อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี ประกอบด้วย หมู่บ้าน 4 หมู่บ้านคือ หมู่ 1 บ้านหนองกระจันทร์ หมู่ 2 บ้านห้วยสะพาน หมู่ 9 บ้านใหม่ และหมู่ 11 บ้านคอนเจริญ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และเก็บหาพืชผักพื้นบ้านในป่า สภาพสังคมเป็นสังคมแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีศูนย์วัฒนธรรมการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน การละเล่นเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงเหย่ย เพลงร่อยพรรษา ที่มีชื่อเสียง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการคิดริเริ่มเพื่อพัฒนาต่อยอด ของการส่งเสริมศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ได้มีกระบวนการเรียนรู้ การหาแนวร่วมที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน เพื่อที่จะศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหา ได้รู้ถึงศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชน

โครงการวิจัยนี้ได้เลือกประเด็นศึกษา กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อค้นหาศักยภาพเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดูแลป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า
2. เพื่อศึกษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ และการเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
3. สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนสามารถสืบทอดดูแลป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
4. รวบรวมชุดความรู้ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

คณะวิจัยได้คัดเลือก กลุ่มเด็กซึ่งมีอายุตั้งแต่ 10 – 14 ปี จำนวน 20 คน และกลุ่มเยาวชนซึ่งมีอายุตั้งแต่ 15 – 20 ปี จำนวน 20 คน ในพื้นที่ดำเนินการ 4 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหนองกระจันทร์ หมู่บ้านห้วยสะพาน หมู่บ้านใหม่ และหมู่บ้านคอนเจริญ ในเขตตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูลในกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี โดยข้อมูลทางองค์ความรู้ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ พฤติกรรมที่มีการเชื่อมโยงและมีผลต่อการวัดกระบวนการเรียนรู้

ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อค้นพบในกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี นั้นโดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ความต้องการมาจากชุมชน ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ชุมชนมีความตระหนักเข้าใจที่จะให้ลูกหลานได้มีใจในการทำงานเพื่อส่วนร่วม จากเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมของ 4 หมู่บ้าน จึงได้ผู้นำของกลุ่มเด็กและเยาวชน

ผลจากการสัมภาษณ์ ในความพึงพอใจของทุกฝ่าย ร้อยละ 80 ภาคภูมิใจที่มีเด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าแห่งนี้ ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของท้องถิ่น ร้อยละ 20 ยังไม่มั่นใจว่ากลุ่มเด็กและเยาวชนจะทำได้ตลอดไป เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล โดยต้องจากถิ่นบ้านเกิด แต่ทุกฝ่ายก็ให้ความหวังที่จะให้มีการสืบทอดรุ่นต่อรุ่นกันตลอดไป

คำนำ

โครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอด ดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เป็นจุดเริ่มต้นของการคิดริเริ่มเพื่อพัฒนาต่อยอดเพื่อที่จะศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหาในการดูแลรักษาป่าชุมชนเป็นการสืบทอด โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในชุมชนเป็นรากฐานต่อไป จากการสำรวจปัจจุบันพบว่ามิได้มีผู้ดูแลรักษาป่ามีน้อย และทำงานหนักในการดูแลรักษาป่าพร้อมกับคณะกรรมการส่วนใหญ่ที่อายุมากขึ้น ถ้าหมดคณะกรรมการชุดนี้ใครจะเป็นผู้ดูแลรักษาป่าแห่งนี้ไว้ได้จึงเกิดแนวคิดที่จะปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนชุดปัจจุบันให้ตระหนัก เห็นคุณค่าของป่าเกิดความรักหวงแหนอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการสืบทอดดูแลรักษาป่า และให้รู้ถึงศักยภาพของเด็กและเยาวชนด้วย

รายงานวิจัยได้ครอบคลุมการศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรมที่ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาป่าแห่งนี้ ใช้ป่าเป็นแหล่งทำมาหากินโดยอาศัยพืชผักตามฤดูกาล ศึกษาความหลากหลายของพืชและสัตว์เป็นแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างดี ในการศึกษาหาความรู้ขององค์ต่างๆ

ดังนั้นการวิจัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างเด็กและเยาวชน ในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เป็นเพียงจุดเริ่มต้นเพื่อแสวงหาผู้ที่มีความรักอยากดูแลผืนป่าแห่งนี้ร่วมกันแก้ปัญหารักษาสืบทอดให้ป่าแห่งนี้อยู่กับชุมชนตลอดไป

คณะวิจัย

พฤษภาคม 2549

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	(1)
คำนำ	(3)
สารบัญ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 คำถามการวิจัย	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	2
1.5 ระยะเวลาที่ใช้ดำเนินการวิจัย	2
1.6 ขอบเขตของพื้นที่	2
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ทฤษฎี แนวคิด และรูปแบบการสอนของกานย	4
2.2 เอกสารเกี่ยวกับป่าชุมชน	8
2.3 เอกสารเกี่ยวกับข้อมูลป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี	8
2.4 เอกสารแนวคิดและบทเรียนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน	12
2.5 เอกสารทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบและการจัดการ	14
2.6 แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	14
2.7 นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง	15
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
3.1 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	16
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	16
3.3 ประชากรเป้าหมายและทีมวิจัย	16
3.4 แหล่งข้อมูล	17
3.5 เครื่องมือ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	17
3.6 รูปแบบการศึกษา	17
3.7 วิธีการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	18
3.8 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	18

	หน้า
3.9 ขั้นตอนการติดตามประเมินผล	19
3.10 วิเคราะห์ข้อมูล	19
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
4.1 สภาพพื้นที่ของชุมชนที่ศึกษา	20
4.2 สภาพเศรษฐกิจ / อาชีพ / ความเป็นอยู่	22
4.3 สภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม	22
4.4 ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน	23
4.5 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี	23
4.6 องค์การในการดูแลรักษาป่า	26
4.7 ความหลากหลายทางชีวภาพ	27
4.8 ความพร้อมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน	29
4.9 เก็บข้อมูลความต้องการของเด็กและเยาวชน	30
4.10 การสำรวจและเก็บข้อมูล	31
4.11 สรุปผลการออกสำรวจและเก็บข้อมูล	32
4.12 จัดเวทีกลุ่มเด็กและเยาวชน เตรียมความพร้อมในการออกสำรวจป่าชุมชน	34
4.13 ดำเนินการสำรวจป่าโดยแบ่งเป็นฐานต่าง ๆ เพื่อศึกษาความหลากหลายและ การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี	34
4.14 จัดเวทีการนำเสนอข้อมูลจากการสำรวจป่า	39
4.15 ชุดความรู้เกี่ยวกับป่า	40
บทที่ 5 ปัญหา ข้อเสนอแนะ	
5.1 ข้อเสนอ	41
5.2 ปัญหา	44
5.3 ข้อเสนอแนะ	45
บรรณานุกรม	46
ภาคผนวก	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บ้านห้วยสะพาน ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลหนองโรง อำเภอมโนรมย์ จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วยหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านหนองกระจันทร์ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน หมู่ 9 บ้านใหม่ และหมู่ 11 บ้านคอนเจริญ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ เลี้ยงสัตว์และเก็บหาพืชผักพื้นป่า การละเล่นเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงเหย่ย เพลงร่อยพรรษา ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และสิ่งที่เป็นที่เชิดหน้าชูตาและเป็นที่ภาคภูมิใจของคนในชุมชนอีกอย่างหนึ่งก็คือ ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ซึ่งเป็นป่าผืนเดียวที่เหลือไว้ในถิ่นที่มีความเจริญ มีเนื้อที่ 1,008 ไร่ อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ทั้งไม้ยืนต้น พืชล้มลุกที่กินได้ และสมุนไพร เช่น ไม้แดง ไม้ประดู่ พักหวาน ตาลเสี้ยน รางแดง รางจืด เป็นต้น อีกทั้งยังมีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ไก่ป่า ไก่ฟ้า กระรอก ฯลฯ และมีน้ำตกที่ไหลมาที่สระวัดห้วยสะพาน เพื่อเป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้ของชุมชน

แต่ถ้าจะมาเป็นป่าชุมชนที่สมบูรณ์ดังเช่นทุกวันนี้ ในปี 2515 - 2516 ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีเคยประสบปัญหาความแห้งแล้ง ชุมชนขาดแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ ขาดแหล่งอาหารทั้งคนทั้งสัตว์ เนื่องจากป่าถูกบุกรุกทำลาย ในปีถัดมาผู้นำชุมชนจึงได้ร่วมกับพระสงฆ์และชาวบ้านในการต่อต้านการบุกรุกและจัดทำแนวป่าขึ้นต่อมาในปี 2518 ทางราชการได้เข้าช่วยเหลือโดยได้มีการตั้งกลุ่มอพป. และมีการจัดฝึกอบรมชาวบ้าน ให้มีความรู้ในการดูแลรักษาป่า จนในปัจจุบันป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีจึงกลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานต่างๆ ของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แต่จากการสำรวจพบว่ากลุ่มผู้ดูแลรักษายังมีจำนวนน้อยและต้องทำงานหนัก อีกทั้งคณะกรรมการส่วนใหญ่มีอายุมากขึ้น ซึ่งเกรงว่าหากหมดคณะกรรมการชุดนี้แล้วใครจะเป็นผู้ดูแลรักษาผืนป่าแห่งนี้ไว้ จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของป่า เกิดความรักและหวงแหนอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการสืบทอด ดูแลรักษาป่า ดังนั้น คนในชุมชนบ้านห้วยสะพานจึงต้องการศึกษากระบวนการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการสืบทอด ดูแลรักษาป่าชุมชนควบคู่ไปกับรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อเป็นมรดกตกทอดแก่คนรุ่นหลังสืบไป

ดังนั้นโครงการวิจัย กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จึงเป็นอีกงานวิจัยหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้าหาทางออกในการช่วยแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ในการแก้ปัญหาต้องเริ่มจากการค้นหาปัจจัยและเงื่อนไข ที่ให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของกระบวนการสืบทอด ดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีดังที่ทุกฝ่ายในชุมชนคาดหวังไว้

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดูแลป่าและการใช้

ประโยชน์จากป่า

2. เพื่อศึกษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ และการเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
3. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนสามารถสืบทอดดูแลป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
4. เพื่อรวบรวมชุดความรู้ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

1.3 คำถามการวิจัย

จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้สามารถสืบทอดและดูแลป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีได้อย่างไร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทีมวิจัยมีความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ ตลอดจนแนวทางการดำเนินโครงการวิจัย
2. ได้คณะทำงาน กลุ่มเด็กและเยาวชนในการดูแลและสืบทอดป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน
3. ได้ขั้นตอนการเก็บข้อมูลความต้องการกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างเป็นระบบ
4. ได้ข้อมูลความต้องการของเด็กในแต่ละหมู่บ้าน
5. เด็กและเยาวชนได้รับการอบรมเตรียมความพร้อม
6. เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้สภาพของป่า กระบวนการและแนวทางในการดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
7. ได้ข้อมูลสภาพป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีจากการสำรวจของเด็กและเยาวชน
8. ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนป่าห้วยสะพานสามัคคีและแนวทางการดำเนินงานช่วงต่อไป

1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ใช้ระยะเวลาดำเนินการวิจัย 6 เดือน (1 กรกฎาคม 2546 ถึง 31 ธันวาคม 2546)

1.6 ขอบเขตของพื้นที่

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ : หมู่ที่ 1 บ้านหนองกระจันทร์ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน หมู่ที่ 9 บ้านใหม่ หมู่ที่ 11 บ้านคอนเจริญ ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
2. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ : ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี 1,008 ไร่ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มเด็กและเยาวชนทั้ง 4 หมู่บ้านรวม 40 คน
3. ขอบเขตด้านเวลา : กรกฎาคม 2546 ถึง ธันวาคม 2546

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี หมายถึง ป่าที่ประชาชนในชุมชนบ้านห้วยสะพานร่วมกันดูแลรักษา

ศักยภาพ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ คุณค่าที่มีอยู่ในตัวบุคคล

เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุ ตั้งแต่ 10 – 14 ปี

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุ ตั้งแต่ 15 – 20 ปี

การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรม อันเนื่องมาจากได้รับประสบการณ์

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์จนเกิดการเรียนรู้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี” คณะวิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชน และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ คณะวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ดังนี้

1. ทฤษฎี แนวคิด และรูปแบบการสอนของกานเย
2. เอกสารเกี่ยวกับป่าชุมชน
3. เอกสารเกี่ยวกับข้อมูลป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
4. เอกสารแนวคิดและแบบเรียนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
5. เอกสารทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบและการจัดการ
6. แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
7. นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎี แนวคิด และรูปแบบการสอนของกานเย

ทฤษฎีของกานเยมี 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งอธิบายการเกิดการเรียนรู้ และทฤษฎีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการประยุกต์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ กานเยอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเรียนรู้ว่ามีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ 1) ผลการเรียนรู้หรือความสามารถด้านต่างๆ ของมนุษย์ 2) กระบวนการเรียนรู้และจดจำอันเป็นผลกับการจัดกระทำกับข้อมูลในสมอง และ3) ผลจากเหตุการณ์ภายนอกที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในของมนุษย์

1) ผลการเรียนรู้หรือความสามารถด้านต่างๆ ของมนุษย์ คือ พฤติกรรมที่เป็นความสามารถหรือคุณสมบัติที่พัฒนาขึ้น อันเกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียนมี 5 ประเภท ใหญ่ๆ ได้แก่

1. ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) หมายถึง ความสามารถผู้เรียนในการใช้สัญลักษณ์ทั้งในด้านการตีความและดูการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ทักษะทางปัญญารอบคลุมความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณิตศาสตร์ และไวยากรณ์การใช้ภาษา

ทักษะทางปัญญาประกอบด้วย ทักษะย่อย 4 ระดับ แต่ละระดับเป็นพื้นฐานของกันและกันตามลำดับ โดยทั้งหมดอยู่บนพื้นฐานของแบบการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน (Forms of Basic Learning)

อันได้แก่ การเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนองและการต่อเนื่องการเรียนรู้ต่างๆ เป็นลูกโซ่ (Association and Chaining) ทักษะย่อยแต่ละระดับ ได้แก่

1.1 การจำแนกแยกแยะ (Discriminations) หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะคุณสมบัติทางกายภาพของวัตถุต่างๆ ที่รับรู้เข้ามาว่าเหมือนหรือไม่เหมือนกัน

1.2 การสร้างความคิดรวบยอด (Concepts) หมายถึง ความสามารถในการจัดกลุ่มวัตถุหรือสิ่งต่างๆ โดยระบุคุณสมบัติร่วมกันของวัตถุหรือสิ่งนั้นๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้กลุ่มวัตถุหรือสิ่งต่างๆ เหล่านั้นต่างจากกลุ่มวัตถุหรือสิ่งอื่นๆ แบ่งเป็น 2 ระดับย่อยๆ คือ

1.2.1 ความคิดรวบยอดระดับรูปธรรม (Concrete Concepts)

1.2.2 ความคิดรวบยอดระดับนามธรรมที่กำหนดขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรมต่างๆ (Defined Concepts)

1.3 การสร้างกฎ (Rules) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดรวบยอดต่างๆ มารวมเป็นกลุ่ม ตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อสามารถสรุปอ้างอิง และตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

1.4 การสร้างกระบวนการหรือกฎขั้นสูง (Procedures of Higher Order Rules) หมายถึง ความสามารถในการนำกฎหลายๆ ข้อที่สัมพันธ์มาประมวลเข้าด้วยกัน ซึ่งนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

2. กลวิธีการเรียนรู้ (Cognitive Strategies) หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ใช้โน้มน้าวให้ตนได้รับข้อมูลและจัดกระทำกับข้อมูลจนเกิดการเรียนรู้ตามที่ตนต้องการ ซึ่งนักการศึกษาหลายๆ ในปัจจุบันให้ความสำคัญมาก ประกอบด้วย

2.1 กลวิธีเกี่ยวกับใส่ใจ (Attending)

2.2 กลวิธีเกี่ยวกับการทำความเข้าใจความคิดรวบยอด (Encoding)

2.3 กลวิธีเกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งที่อยู่ในความทรงจำ (Retrieval)

2.4 กลวิธีเกี่ยวกับการแก้ปัญหา (Problem Solving)

2.5 กลวิธีเกี่ยวกับการคิด (Thinking)

3. ภาษา : คำพูด

3.1 คำพูดของเป็นชื่อของสิ่งต่างๆ (Names or Labels)

3.2 คำพูดที่เป็นข้อความ / ข้อเท็จจริง (Facts)

3.3 คำพูดที่เรียบเรียงอย่างมีความหมาย (Meaningfully Organized Verbal Knowledge)

4. ทักษะการเคลื่อนไหว (Motor Skills)

5. เจตคติ (Attitudes)

2. กระบวนการเรียนรู้และจดจำของมนุษย์

ในการอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการจดจำของมนุษย์นั้น กานเยได้อาศัยรูปแบบการจัดกระทำข้อมูลของสมองเป็นพื้นฐาน จากนั้นได้อธิบายกระบวนการโดยสัมพันธ์กับโครงสร้างแต่ละส่วนในรูปแบบดังนี้

2.1 การจัดกระทำข้อมูลในสมอง

การจัดกระทำข้อมูลในสมอง อาจสรุปได้ดังนี้คือ สิ่งเร้าในบริบทที่มนุษย์นั้นอยู่ กระตุ้นเซลล์ประสาทที่ทำหน้าที่รับข้อมูลให้เกิดการสร้างสัญญาณเป็นกระแสไฟฟ้าในระบบประสาท สัญญาณซึ่งมีแบบแผนเฉพาะตามการสร้างของเซลล์ประสาท จะคงอยู่ในหน่วยบันทึกข้อมูลของประสาทสัมผัสในช่วงเวลานั้นๆ (ประมาณหนึ่งในหลายร้อยวินาที) จากนั้นจะมีระบบการรับรู้ที่กลั่นกรองสิ่งเร้าที่ไม่ต้องการออก และส่งสัญญาณข้อมูลที่เลือกรับรู้และมาบันทึกไว้นั้น เก็บไว้ในหน่วยความจำระยะสั้น ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ได้ อีก เช่น การได้ยิน การออกเสียง การมองเห็น ฯลฯ จากนั้นข้อมูลดังกล่าวจะมีการแปรรูปโดยการแปลความให้มีความหมายและเก็บไว้ในหน่วยความจำระยะยาว ต่อมาอาจมีกระบวนการค้นหาข้อมูล ตามด้วยกระบวนการระลึกถึงสิ่งที่อยู่ในความทรงจำ ในขั้นนี้ข้อมูลจะถูกแปลงรูปกลับไปอยู่ในหน่วยความจำระยะสั้น ซึ่งเรียกว่า ความจำเพื่อการใช้งาน * (working or conscious memory) จากนั้นส่วนที่ควบคุมการตอบสนองก็จะจัดระบบการตอบสนองที่เหมาะสม โดยส่งข้อมูลสัญญาณไปยังกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ของร่างกายให้กระทำตามที่ต้องการ ร่างกายจะได้รับ ข้อมูลป้อนกลับจากการสังเกตผลการกระทำของคนที่เกิดขึ้น และการเสริมแรงที่ตามมาจะช่วยให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้น โดยคงความสามารถที่จะกระทำตามกระบวนการนี้ซ้ำอีก เมื่อในอนาคตมี เหตุการณ์ / สิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการระลึก การฝึกฝน และการใช้ประโยชน์ต่อไป

2.2 กระบวนการควบคุมการดำเนินการและความคาดหวัง

กระบวนการจัดทำข้อมูลในสมอง เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในร่างกายมนุษย์ โดยมีกระบวนการอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า กระบวนการคุมการดำเนินการ (executive control process) และความคาดหวัง (expectancies) รวมหมายถึง วิธีการต่างๆ ที่มนุษย์จะเข้าสู่สิ่งเร้า เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง และลงมือกระทำการกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งล้วนแสดงความหลากหลาย ความยืดหยุ่นและความริเริ่มสร้างสรรค์ มนุษย์ได้พัฒนาความสามารถทั้งสองประการนี้มาแล้วในการเรียนรู้ในอดีต มนุษย์จึงมีความจำระยะยาวส่วนหนึ่งแยกเก็บไว้ เมื่อเกิดเหตุการณ์การเรียนรู้หรือมีสิ่งเร้าเข้ามากระทบประสาทสัมผัส มนุษย์จะอาศัยข้อมูลที่สะสมไว้ในหน่วยความจำระยะยาวนี้มาพิจารณาหรือเลือกจัดกระทำข้อมูลเฉพาะอย่างเพื่อให้บรรลุผลงานการเรียนรู้ที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นขั้นใส่ใจบันทึกและเก็บข้อมูลเข้าไว้ในหน่วยความทรงจำ ไปทำความเข้าใจกับข้อมูลที่เก็บไว้ และนำออกมาใช้ในภายหลัง

2.3 ผลจากเหตุการณ์ภายนอกที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในตัวมนุษย์

งานเขอธิบายว่า ขณะที่กระบวนการจัดกระทำข้อมูลภายในร่างกายมนุษย์กำลังเกิดขึ้นอยู่นั้น เหตุการณ์ภายนอกในร่างกายมนุษย์ก็ดำเนินไปพร้อมกัน เหตุการณ์ต่างๆ มากมายภายนอกในร่างกายมนุษย์ย่อมช่วยสร้างการเรียนรู้มากที่สุด ทั้งในแง่ของการส่งเสริมและการยับยั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ภายในร่างกายของมนุษย์กับผลกระทบทางบวกที่อาจเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ภายนอก อาจสรุปได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

กระบวนการภายนอก	เหตุการณ์ภายนอกและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
ความใส่ใจ (การรับรู้ข้อมูล)	-การเปลี่ยนแปลงสิ่งเร้า ก่อให้เกิดการตื่นตัว (ความใส่ใจ)
การเลือกรับรู้	-การส่งเสริม และการช่วยให้สามารถแยกแยะความแตกต่างของลักษณะของสิ่งที่เรียนช่วยให้เกิดการรับรู้ที่เลือกรับเฉพาะเจาะจงมากขึ้น
การทำความเข้าใจความหมายของข้อมูล	-การใช้คำพูดอธิบาย ภาพ แผนภูมิ ช่วยชี้้นำในการทำความเข้าใจความหมายของสาระนั้นๆ
การระลึกข้อมูลที่ได้จากการทรงจำ	-การแนะนำหรือให้ตัวชี้แนะ เช่น แผนภูมิ ตาราง คำคล้องจอง เทคนิคช่วยจำ เป็นต้น ช่วยให้สามารถระลึกข้อมูลได้ง่ายขึ้น
การจัดระบบการตอบสนอง	-การใช้คำพูดอธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบว่าตนได้รับการคาดหวังให้แสดงออกถึงความสามารถอย่างไรบ้าง
กระบวนการการควบคุม	-การเรียนการสอนช่วยปูพื้นฐาน ให้เกิดความกระตือรือร้น และความสามารถเลือกกลวิธีที่เหมาะสม
ความคาดหวัง	-การบอกให้ผู้เรียนรับทราบวัตถุประสงค์ช่วยให้ผู้เรียนได้ตั้งความคาดหวังในการแสดงความสามารถของตนเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเรียนรู้ภายในร่างกายมนุษย์กับเหตุการณ์ภายนอกและผลกระทบทางบวกที่อาจเกิดขึ้น (Gagne 1985 , p.85)

2. เอกสารเกี่ยวกับป่าชุมชน

2.1 ความหมายของป่าชุมชน

โกมล แพรกทอง (2533 อ้างถึงในสุรยุทธ หลิมตระกูล , 2544 : 14) กล่าวว่าไว้ว่า ป่าชุมชนหมายถึง “รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนเป็น วัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้นและให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนด แผนการและควบคุม การดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอตามความต้องการของประชาชน”

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2534 อ้างถึงในศลิษา พึ่งแสงแก้ว , 2537) ได้ให้ความหมายของป่า ชุมชนว่าหมายถึง “การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และจัดการอย่างมีถาวร ภาพให้ยั่งยืนถาวร ซึ่งก็คงเป็นป่าเล็กๆ ที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน มีไว้เพื่อใช้สอย เพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ของท้องถิ่น แต่ไม่ใช่อุตสาหกรรมใหญ่”

คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน (อ้างถึงในชาญชัย , 2544) กล่าวว่า ป่าชุมชน หมายถึง “พื้นที่ป่าไม้ที่ได้จัดเป่าหรือกำหนดไว้ให้เป็นป่าของชุมชน มีการ จัดการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนและถาวรตามกฎหมายที่ชุมชนได้ กำหนดไว้ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ”

FAO (1978 อ้างถึงในมณฑล , 2535) กล่าวว่าป่าชุมชน หมายถึง กิจกรรมป่าไม้ใดๆ ก็ตามที่ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การปลูกป่าและการจัดการป่าประจำหมู่บ้านในท้องที่ซึ่งขาดแคลนไม้ ใช้สอยหรือของป่า จนกระทั่งการปลูกต้นไม้ในไร่นาหรือสวนปารายย่อยเพื่อขายไม้เป็นรายได้ รวมถึงกิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้วัสดุป่าไม้เป็นวัตถุดิบ และกิจกรรมของหมู่บ้านหรือชุมชน ในป่า แต่ไม่รวมกิจการป่าไม้ที่เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หรือกิจการป่าไม้ที่ชุมชนได้รับผลตอบแทน เป็น ค่าจ้างแรงงาน และรวมถึงกิจกรรมของรัฐ หรืออุตสาหกรรมป่าไม้ที่กระตุ้นหรือช่วยเหลือกิจกรรม ป่าไม้ของท้องถิ่น

โดยสรุป จึงอาจกล่าวได้ว่า ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ของชุมชนซึ่งอาจจะเป็นป่า ธรรมชาติ หรือป่าปลูกที่เกิดจากความต้องการ โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การ ดำเนินการ ตลอดจนการบริหารป่าชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและมีความเป็นธรรมในการ กระจายผลประโยชน์

3. เอกสารเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

3.1 อาณาเขตที่ตั้ง

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ 2 ตำบลหนองโรง อำเภอ พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีพื้นที่ 1,008 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าหนองโรง)
ทิศใต้	ติดต่อกับวัดห้วยสะพาน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับทำกินของชาวบ้าน และป่าสงวนแห่งชาติบ้านหนองโรง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับที่ทำกินของชาวบ้าน

3.2 สภาพป่าชุมชน

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ เดิมเป็นป่าเบญจพรรณ แต่หลังจากการบุกรุกตัดต้นไม้ใหญ่ สภาพป่ามีการเปลี่ยนแปลงไป ต้นไม้ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันเป็นไม้รุ่นที่สองที่เกิดจากตอไม้และลูกไม้ ปัจจุบันมีสภาพเป็นป่าเต็งรัง โดยจะมีบางส่วนที่เป็นป่าปลูกเพิ่มเติมขึ้นมา

3.3 ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชน

ในอดีตที่ผ่านมาบ้านห้วยสะพานสามัคคีมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพันธุ์หลากหลายชนิดและส่วนใหญ่มีขนาดใหญ่ ไม่ต่ำกว่า 5 - 6 คนโอบ สภาพธรรมชาติมีความร่มรื่นเย็นสบาย เป็นสภาพป่าเบญจพรรณที่มีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์สูงและมีต้นไม้ที่มีความสำคัญหลายชนิด ตลอดทั้งมีสัตว์ป่าและนกชุกชุมมาก มีลำน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2488 มีการสร้างทางรถไฟ เพื่อใช้ในสงครามทำให้ทหารญี่ปุ่นตัดต้นไม้เพื่อทำไม้หมอนทางรถไฟ ทำฟืน ทำสะพาน สร้างค่ายทหารไปเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตของราษฎร และบ้านเมืองอีกหลายอย่าง ตลอดจนทั้งการตัดฟันเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆมากขึ้น ทั้งราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ เช่น การตัดต้นไม้เพื่อนำไปปลูกสร้างบ้านเรือน การเผาถ่าน ทำไม้ฟืน ทั้งที่ใช้ในครัวเรือนและเพื่อการค้า ประกอบกับการได้มีการจัดตั้งโรงงานกระดาษเกิดขึ้นในท้องที่อำเภอเมือง จึงมีผลให้ขอสัมปทานพืชที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ ตัดไม้รวก ไม้ไผ่ทำเยื่อกระดาษ ตัดต้นไม้มาทำฟืน และเป็นเชื้อเพลิง เป็นต้น นานวันเข้าสภาพป่าเริ่มเสื่อมโทรมลง ทำให้ราษฎรที่อยู่ในพื้นที่และที่มาจากท้องที่อื่น เริ่มมาจำจองและแผ้วถางป่าเป็นที่ทำกิน เกิดการบุกรุกยึดครองพื้นที่ไปอย่างช้าๆ แต่ต่อมาในช่วงปี 2515 - 2516 เขตจังหวัดกาญจนบุรีได้มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่ง เช่น โรงงานแป่งมันสำปะหลัง โรงงานน้ำตาล จึงทำให้นายทุนเข้ามาสนับสนุนราษฎรให้ปลูกมันสำปะหลังและอ้อยป้อนสู่โรงงาน ส่งผลให้ชาวบ้านปลูกพืช 2 ชนิดนี้อย่างกว้างขวาง และได้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยการบุกรุกพื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้านด้วย มีการใช้เครื่องจักรบุกรุกแผ้วถางและไถพรวน ป่าไม้จึงลดลงอย่างรวดเร็ว ภายในเวลาไม่กี่ปี ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ ต้นไม้เล็กๆ แทบจะไม่เหลือ สัตว์ป่าต่างๆ หดหายไป เนื่องจากที่อยู่อาศัยและถูกล่า ทำให้พื้นที่แปรสภาพไปเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล น้ำที่เคยไหลในลำห้วยแห้งขอด ขาดแคลนน้ำ ป่าธรรมชาติเปลี่ยนสภาพไปเหลือเพียงต้นไม้เล็กๆ ที่แตกยอดจากตอเดิม ทำให้ชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์จากป่าเค็คร้อน ไม่มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์

เนื่องจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่มีการข่มขู่ห้ามเข้าพื้นที่ที่บุกรุกไว้ ทำให้เกิดความแตกแยกในกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์และกลุ่มชาวบ้านที่ไม่ได้รับผลประโยชน์

ต่อมาในปี 2517 เกิดการรวมตัวของชาวบ้านช่วงแรกเนื่องจากไม่ต้องการให้กลุ่มนายทุนบุกรุกพื้นที่ป่าที่เป็นป่ารับน้ำฝน พื้นที่ประมาณ 200 ไร่ จะไหลลงสู่สระน้ำวัดห้วยสะพาน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้เพียงแห่งเดียวของชาวบ้านห้วยสะพานและหมู่บ้านข้างเคียง ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำให้มีพื้นที่ป่าของชุมชนเกิดขึ้น ที่แกนนำในขณะนั้น คือ นายเสริม ไคลมี กำนันตำบลหนองโรง นายถวิล สารเทียบ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายนิยม เพ็งบุตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 (เดิมมี 2 หมู่บ้าน) นายประสงค์ แก้วประดิษฐ์ สารวัตรกำนันและผู้นำชุมชนอื่นๆ อีกหลายคนเป็นแกนนำพร้อมด้วยชาวบ้านอีกมาก มีการตรวจสอบพื้นที่และกระทำข้อตกลงกับกลุ่มนายทุนผู้บุกรุก และที่ประชุม ตกลงห้ามมิให้ผู้ใดเข้ามาทำกินในผืนป่าบริเวณเหนือสระน้ำโดยเด็ดขาด

ในปี 2520 ได้มีการรังวัดและปักหลักเขต ทำคันดินเป็นแนวเขตป่าชุมชนโดยมีพื้นที่ทั้งหมด 1,008 ไร่ มีชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาผืนป่าและมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อบริหารจัดการและตั้งชื่อป่าแห่งนี้ว่า ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

3.4 กฎระเบียบป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรี (2544 หน้า 14) สรุปเอาไว้ว่า กฎระเบียบป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มีดังต่อไปนี้สำหรับกฎเกณฑ์ระยะแรกๆ ที่ใช้กันส่วนใหญ่ก็จะเป็นข้อห้ามมิให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าห้ามตัดไม้ทำลาย จะมีฝ่ายอบรมให้ใช้ประโยชน์อยู่บ้างด้านการเก็บหาของป่า ตามฤดูกาล เพื่อใช้สำหรับบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนในปัจจุบันคณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีขึ้นมาจำนวน 10 ข้อ โดยขอความเห็นชอบของชาวบ้านในชุมชน เพื่อใช้เป็นกฎกติกาใช้บังคับร่วมกัน ดังนี้

3.4.1 ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชน

3.4.2 ห้ามตัดขึ้นต้นทุกชนิด ยกเว้น ไม้ยูคาลิปตัส ฝ่าฝืนปรับคันละ 500 บาท

3.4.3 ห้ามขุดแอ่ง ฝ่าฝืนปรับคันละ 300 บาท

3.4.4 ห้ามจุดไฟเผาป่า ถ้าฝ่าฝืนปรับ 5,000 บาท ถึงดำเนินคดีตามกฎหมาย

3.4.5 ห้ามทิ้งขยะในบริเวณป่าชุมชน ถ้าฝ่าฝืนปรับครั้งละ 300 บาท

3.4.6 ห้ามเก็บหน่อไม้เป็นระยะเวลา 5 ปี ถ้าฝ่าฝืนปรับหน่อละ 100 บาท

3.4.7 ห้ามทำลายทรัพย์สินสิ่งก่อสร้างในป่าชุมชน ถ้าฝ่าฝืนดำเนินคดีตามกฎหมาย

3.4.8 ห้ามขุดบึง ฝ่าฝืนปรับคันละ 500 บาท

3.4.9 ห้ามตีฆ้องหลวง ฝ่าฝืนปรับครั้งละ 1,000 บาท

3.4.10 ชาวบ้านห้วยสะพานทั้ง 4 หมู่ สามารถเก็บหาพืชอาหารได้ ส่วนบุคคลที่ไม่ใช่ชาวบ้านห้วยสะพานจะต้องได้รับอนุญาต จากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน โดยวิธีการเก็บหาห้ามบุด ถอนโค่น หรือกระการใดๆ อันจะทำให้พืชอาหารป่าดังกล่าวไม่สามารถสืบต่อพันธุ์ได้

3.5 ความภาคภูมิใจของชุมชน

ชาวบ้านห้วยสะพานมีความภาคภูมิใจในการดูแลรักษาป่า นับตั้งแต่ในอดีตโดยมีกลุ่มแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งเพื่อที่รักษาทรัพยากรสมบัติของชุมชนเอาไว้ให้ลูกหลานเพื่อจะยังประโยชน์ให้กับลูกหลานรุ่นหลัง จึงทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และประโยชน์จากการดูแลรักษาป่าดังต่อไปนี้

3.5.1 ทำให้เกิดการดูแลรักษาป่าเป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านและที่สำคัญเป็นแหล่งรับน้ำสำหรับไว้ใช้สอยในครัวเรือน

3.5.2 ทำให้ชาวบ้านทุกคนเกิดการตื่นตัวในการช่วยกันดูแลรักษาป่าเพิ่มมากขึ้น

3.5.3 ทำให้กลุ่ม รสทป. ทุกคนมีความภาคภูมิใจที่ได้รับเข้าการฝึกอบรมและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า ตามแนวพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

3.5.4 ทำให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันมากขึ้นเนื่องจากมีกิจกรรมด้านป่าชุมชนส่งเสริม

3.5.5 ทำให้เยาวชนรุ่นหลังที่เป็นลูกหลานของที่นี่เกิดความภาคภูมิใจในตัวผู้เฒ่าผู้แก่ผู้นำชุมชนที่ได้ร่วมกันรักษาผืนป่านี้ไว้เป็นมรดกตกทอดถึงคนรุ่นหลัง

การใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีเป็นสถานที่ศึกษาดูงานด้านป่าชุมชน ด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน ของคณะต่างๆ ทั้งในจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดอื่นๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ปี พ.ศ. 2542 ให้การต้อนรับราษฎรจากหมู่บ้านต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงาน ได้แก่ ราษฎรอำเภอไทรโยค จำนวน 40 คน อำเภอเมืองกาญจนบุรี จำนวน 20 คน อำเภอเลาขวัญ จำนวน 10 คน อำเภอศรีสวัสดิ์ จำนวน 15 คน อำเภอพนมทวน จำนวน 20 คน และจากอำเภอหนองปรือ จำนวน 15 คน

ปี พ.ศ. 2543 ให้การต้อนรับราษฎรจากจังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี จำนวน 50 คน จากอำเภอไทรโยค จำนวน 70 คน และเยาวชนจากโรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร เข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2 ครั้ง จำนวน 98 คน

ปี พ.ศ. 2544 ให้การต้อนรับราษฎรจากอำเภอเลาขวัญ จำนวน 80 คน อำเภอหนองปรือ จำนวน 20 คน ที่ทำงานด้านป่าชุมชน ให้การต้อนรับคณะตรวจเยี่ยมจากสำนักพระราชวัง คณะผู้เข้ารับการอบรมเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลักสูตรป่าชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ รวม 25 คน ฝ่ายสิ่งแวดล้อม การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย คณะสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ต้อนรับคณะกรรมการคัดเลือกป้าชุมชนดีเด่น รางวัลด้วยพระราชทาน สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และให้การต้อนรับคณะกรรมการตรวจเยี่ยมป้าชุมชนดีเด่นระดับเขต (สำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 5 , 2546)

ปี พ.ศ. 2545 ให้การต้อนรับคณะนักศึกษาจากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ภาควิชาการพัฒนชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ จำนวน 80 คน คณะถ่ายทำสารคดีรายการ “รักป่า” จากบริษัทสิ่งเกษตร คณะครูจากสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จำนวน 80 คน คณะพระคณาจารย์พระนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย จำนวน 60 รูป (สำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 5 , 2546)

ปี พ.ศ 2546 ให้การต้อนรับคณะอบรมโครงการหลักสูตรป้าชุมชน รุ่นที่ 1 และ 2 จากอำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 100 คน คณะครูจากโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ / เด็กด้อยโอกาส คณะครูโครงการอบรมหลักสูตรป้าชุมชน จากอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 90 คน ต้อนรับคณะ สกว. กาญจนบุรี และทีมวิจัยส่งเสริมศักยภาพเด็กและเยาวชนในการดูแลรักษาป่าชุมชน ต้อนรับคณะครู – นักเรียน จากโรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพฯ ต้อนรับคณะศูนย์ศึกษาและพัฒนาวิทยาศาสตร์ชุมชนที่ 4 ต้อนรับคณะศึกษาดูงานหลักสูตรบทบาทภาครัฐที่มีต่อการส่งเสริมป่าชุมชนในท้องถิ่น จำนวน 10 คน ต้อนรับคณะ อบต. และปลัด จากจังหวัดชัยนาท อุทัยธานี สุพรรณบุรี และต้อนรับคณะครู – นักเรียน โรงเรียนวัดนาพระยา ตำบลหนองโรง อำเภอมโนมทน จังหวัดกาญจนบุรี (สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 5 , 2546 หน้า 23)

4. แนวคิดและบทเรียนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

1. การเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมี 3 รูปแบบ คือ

1.2 การเรียนรู้ที่เกิดจากภูมิรู้ดั้งเดิมของชุมชนโดยสถาบันครอบครัวทำหน้าที่ในการถ่ายทอดแก่บุตรหลานโดยตรง คือ การบอกกล่าวและให้ปฏิบัติจริง โดยทางอ้อม คือ ผ่านทางพิธีกรรมความเชื่อแก่ผู้เข้าร่วมพิธี และถ่ายทอดการเรียนรู้ในลักษณะการพูดคุยแลกเปลี่ยนของสมาชิกชุมชนในลักษณะของกลุ่มสนทนา

1.3 การเรียนรู้จากภายนอก โดยกลุ่มภายนอกได้เข้ามาในชุมชนแล้ว พูดคุยแลกเปลี่ยน ร่วมปฏิบัติงาน จนมีประสบการณ์เป็นแนวปฏิบัติ หรือโดยคนในชุมชนออกไปรับความรู้ภายนอกทั้งในด้านบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและสมาชิกผู้มีประสบการณ์ใหม่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่องค์กรภายนอกชุมชนทำหน้าที่ถ่ายทอดแก่สมาชิกชุมชนทั่วไปและกลุ่มในใจด้วยวิธีการประชุม การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน การเผยแพร่รณรงค์ การระดมความคิด และการวิเคราะห์ทางเลือก

1.4 เครือข่ายการเรียนรู้ เกิดจากการที่ชุมชนและองค์กร ได้ตกลงที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ถ่ายทอดความรู้ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเป็นระบบ ซึ่ง

เป็นการปฏิสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน กลุ่มภายในชุมชนและกลุ่มองค์กรอื่นที่เข้ามาศึกษาทำงานในชุมชนและการไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน

2. บทเรียนในการจัดการทรัพยากร วิธีชีวิตของชุมชนแบบดั้งเดิมเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพตามระบบความเชื่อและภูมิรู้ของชุมชน โดยผูกพันกับทรัพยากรซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตในระดับบริโภคใช้สอย สังคมภายนอกมองชุมชนแบบนี้ว่าเป็นบ้านป่า ต่อมาเมื่อชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น รูปแบบการผลิตของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อเชิงพาณิชย์มากขึ้น ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ส่งผลให้สภาพแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรมเกิดภาวะขาดแคลนทั้งทรัพยากรและสิทธิการใช้ประโยชน์ ชุมชนเริ่มสรุปบทเรียนและเรียนรู้ว่าคุณค่าของทรัพยากรคือคุณค่าของวิถีชีวิต เป็นความสัมพันธ์พึ่งพาต่อกันที่จะต้องอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมให้กลับมาสมบูรณ์ คืนสภาพความเป็นป่าที่มีสัตว์ป่าและพืชพรรณหลากหลาย ป่าเป็นแหล่งน้ำและแหล่งอาหารโดยธรรมชาติ ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น หนี้สินลดลงและมีความสุขมากขึ้น

3. ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ เพื่อการผลิตที่ยั่งยืนใน 3 ลักษณะ คือ

3.1 การเชื่อมโยงแนวคิดและบทเรียนเพื่อการจัดการทรัพยากรชุมชนได้มีการเชื่อมโยงความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ของชุมชนโดยอาศัยความรู้เดิมในการใช้ทรัพยากรและความรู้ใหม่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เชิงระบบที่นำมาปรับใช้โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม คือการกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบใหม่ของชุมชน มีการจัดการที่ครอบคลุมถึงการป้องกัน คือ มีการสำรวจ ลาดตระเวนร่วมกัน ทำแนวกันไฟในพื้นที่ป่า การบำรุงรักษาฟื้นฟู การปลูกเสริมป่าด้วยพืชพรรณที่มีคุณค่าทั้งไม้ใช้สอย ไม้อาหาร และพืชสมุนไพร และร่วมกันจัดทำฝ่ายต้นน้ำลำธาร การใช้ประโยชน์เป็นไปตามเงื่อนไขกฎเกณฑ์ของชุมชนบทพื้นฐานของการใช้ประโยชน์สูงสุด และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

3.2 การเลือกรูปแบบการผลิตที่ยั่งยืนของชุมชนชุมชนได้มีวิธีการเลือกรูปแบบการผลิตที่ยั่งยืนของชุมชน โดยการนำวิถีการปฏิบัติแบบเดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ สร้างระเบียบและกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติ คือ การดูแลทรัพยากรให้อุดมสมบูรณ์เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ใช้ที่ดินเพื่อการผลิตในขนาดที่พอเหมาะ มีการวางแผนการผลิตเพื่อการบริโภคทั้งปี ผลผลิตที่ได้มุ่งเพื่อบริโภคในชุมชนเป็นเป้าหมายหลักไม่ใช่ค้าขาย

3.3 การถ่ายทอดและการสร้างเครือข่ายชุมชนมีการถ่ายทอดแนวคิดและอุดมการณ์เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนแก่คนรุ่นต่อมาด้วยการประชุม การหาหรือ การสรุป บทเรียน การชี้แจงประจำเดือน และการสร้างเครือข่ายกับสถาบันในชุมชน โรงเรียน แกนนำครอบครัวและเยาวชน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ ชุมชนยังมีการเครือข่ายกับภายนอก

ด้วยการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างชุมชนกับองค์กรที่เข้ามาศึกษาในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาของคนทั่วไป

อมรา พงศาพิชญ์ (2535) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในเชิงการสืบทอดไว้สองแนวทาง แนวทางแรก คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เช่น กระบวนการที่พ่อ - แม่ อบรมสั่งสอนลูกว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ แนวทางที่สองได้แก่การสืบทอดวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งสู่อีกสังคมหนึ่งซึ่งเป็นการที่สังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น โดยฝ่ายที่รับวัฒนธรรมจะยอมรับทั้งวัฒนธรรมของตนบางส่วนไป ในขณะที่วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจะตอบสนองความต้องการวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคม เป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงของสังคมยังอยู่ เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจ เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข งานศิลปหัตถกรรมเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่ง ผ่องพรรณ มณีรัตน์ และคณะ (2535) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิอยู่เฉพาะในมนุษย์เท่านั้น ซึ่งจะสืบทอดได้โดยการเรียนรู้กระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนตาย

5. เอกสารทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบและการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง (เกษม 2524) มีการจัดแบ่งชนิดของทรัพยากรธรรมชาติไว้ 3 ชนิด คือ (นิวัติ 2524)

1. ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่รู้จักหมดสิ้น (Nonexhausting natural resource) เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ก่อกำเนิดมาพร้อมกับโลก และเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อมนุษย์ หากขาดไปแล้วมนุษย์จะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้อีกเลย หากนี้สิ่งหนึ่งสิ่งใดทำให้ทรัพยากรเหล่านี้ขาดหายไป หรือมีสิ่งเจือปนที่เป็นพิษเป็นภัยสิ่งแรกที่จะทำให้มนุษย์อยู่ไม่ได้ หรืออยู่ได้ไม่ดี ได้แก่ อากาศ น้ำ และแสงแดด

2. ทรัพยากรที่ใช้แล้วจะทดแทนได้ (Renewable natural resource) เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วทดแทนได้ ทั้งในระยะเวลาสั้นหรือยาว เป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งต่อการมีชีวิตของมนุษย์ เช่น พืช ป่าไม้ สัตว์ ดิน หรือ น้ำ

3. ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป (Exhausting natural resource) เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปจากโลกนี้ ไม่ทดแทนขึ้นมาใหม่ได้ ไม่มีทรัพยากรประเภทนี้มนุษย์ก็อาจมีชีวิตอยู่ได้ เช่น น้ำมันปิโตรเลียม แก๊สธรรมชาติ แร่

6. แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีแนวคิดในการดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

1. ต้องการให้มีทรัพยากรธรรมชาติสำหรับมนุษย์ได้ใช้สอยและพึงพิงในการดำรงชีวิต ทั้งโดยปัจจัยสี่ ความสะดวกสบาย และความปลอดภัยของชีวิต ซึ่งการจัดการที่ถูกต้องใน

ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนั้นจะสามารถทำให้การให้ผลแบบยั่งยืน (sustained yield) ตลอดไป

2. การจัดการนั้นมุ่งหวังที่จะให้ทรัพยากรธรรมชาติที่ประกอบกันอยู่ภายในระบบมีศักยภาพในการให้ผลแบบยั่งยืน อย่างถาวร และเป็นไปด้วยความมั่นคง ในลักษณะเช่นนี้เป็นความมุ่งหวังที่จะให้เพิ่มพูน จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือสต็อก (stock) ภายในระบบ ซึ่งความเพิ่มพูนนี้ มนุษย์สามารถนำมาใช้ได้อย่างถาวร หนึ่งส่วนเพิ่มพูนนี้เปรียบเหมือนเงินส่วนดอกเบี้ยของเงินต้นธนาคารนั่นเอง ดังนั้นถ้าสิ่งนี้มาใช้ก็ไม่สามารถทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้นหมดไป หรือร่อยหรอไปได้

7. นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง

นโยบายดั้งเดิมของรัฐที่มีผลต่อการเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ ที่เห็นได้ชัดก็คือ การให้สัมปทานป่าไม้ ซึ่งนำไม้ออกจำหน่ายเชิงพาณิชย์เป็นจำนวนมาก และทำการปลูกป่าทดแทนไม่ทัน จนเหลือที่ป่าอยู่เพียงร้อยละ 28.03 ในปี 2531 (สถิติการป่าไม้ 2533 กรมป่าไม้) รัฐบาลในสมัยนั้นต้องออกกฎหมายยกเลิกสัมปทานป่าไม้ในเวลาต่อมา การส่งเสริมพืชเศรษฐกิจสำคัญเช่น อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง เพื่อส่งออกและเป็นวัตถุดิบ สำหรับป้อนโรงงานอุตสาหกรรม มีส่วนทำให้นายทุนและเกษตรกรบุกรุกขยายที่ทำกินเข้าไปในพื้นที่ป่าเรื่อย ๆ นโยบายให้เอกชนเข้ามาลงทุนเช่าพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อปลูกสร้างสวนป่าไม้โตเร็ว หรือที่เรียกว่าป่าเศรษฐกิจ นั้น ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนายทุน และเกษตรกรที่อาศัยอยู่กันมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการจัดสรรที่ทำกินให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือโครงการ คจก.ในภาคอีสานได้เกิดการต่อต้านจากมวลชนอย่างกว้างขวาง จนเกือบถึงขั้นจลาจล ก่อผลทางด้านการเมืองจนรัฐบาลต้องระงับโครงการนี้ไปในที่สุด

บทเรียนจากโครงการ คจก. ในภาคอีสานและความล้มเหลวในการรักษาป่าที่ผ่านมาทำให้รัฐต้องทบทวนและปรับเปลี่ยนนโยบายป่าไม้เสียใหม่ คือให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า อธิปไตยป่าไม้ นายทิวา สรรพกิจ กล่าวในการให้สัมภาษณ์ใน “ผู้จัดการรายสัปดาห์” (ปีที่ 5 ฉบับที่ 226 หน้า 22) ว่าการรักษาป่าไม้ในปัจจุบันต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์และยุทธวิธีใหม่ เดิมนั้นเมื่อพูดถึงการรักษาป่าคนทำงานมักคิดถึงแต่ต้นไม้ ไม่คิดถึงผู้ที่อยู่โดยรอบ จึงก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งตามมาหลายรูปแบบ ปัจจุบันจะต้องเปลี่ยนจากเน้นป่ามาเป็น “คน” เป็นหลักตั้งแต่การพัฒนาคนของกรมฯเอง ไปจนถึงการสร้าง ความเข้าใจกับท้องถิ่น โดยไม่ทำลายการทำมาหากินเดิมอยู่ก่อน แต่จะพยายามให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาและป้องกัน

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ได้มุ่งเน้นการศึกษาดังเทคนิควิธีการข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและวิถีปฏิบัติการดูแลรักษาป่าและค้นหาศักยภาพ ในการสืบทอดดูแลรักษาป่าของกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในพื้นที่เป้าหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน และมุ่งหวังในสิ่งเดียวกันคือดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีให้อยู่ตลอดไป

3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย

หมู่ที่ 1 บ้านหนองกระจันทร์ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน หมู่ที่ 9 บ้านใหม่ หมู่ที่ 11 บ้านดอนเจริญ

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

3.3 ประชากรเป้าหมายและทีมวิจัย

1. กลุ่มเด็กซึ่งมีอายุตั้งแต่ 10 – 14 ปี จำนวน 20 คน
2. กลุ่มเยาวชนซึ่งมีอายุตั้งแต่ 15 – 20 ปี จำนวน 20 คน
3. คณะทีมวิจัย จำนวน 23 คน

ทีมวิจัยหลัก

1. นางสาวชนัด ศิริรัตน์	ครูโรงเรียนบ้านหลุมหิน สพท.กจ. 2
2. น.ส. อุไร จันทรแย้ม	บุคลากร 7 ว สพท.กจ. 2
3. นางรำไพ เปรมปรีดิ์	ครูโรงเรียนวัดห้วยสะพาน สพท.กจ. 2
4. น.ส. ผ่องศรี สารวิงษ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11 บ้านดอนเจริญ
5. นายประยงค์ แก้วประดิษฐ์	ประธานป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
6. นายเรวัตร อารีรอบ	ศึกษานิเทศก์ 7 สพท.กจ. 2

ทีมวิจัยร่วม

1. นางอารี สิริโยธิน	ครูโรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพฯ
2. นางนงลักษณ์ ลักษณกิจ	ครูโรงเรียนวัดศาลาวันาราม สพท.กจ. 2
3. น.ส. บัวยอร์ จันทรแย้ม	ครูโรงเรียนเกียรติวัธนเวคิน สพท.กจ. 2
4. นางวรรณวดี แซ่เล่า	ครูโรงเรียนบ้านหลุมหิน สพท.กจ. 2
5. นางศิลา พวงสดชื่น	ครูโรงเรียนบ้านหลุมหิน สพท.กจ. 2

6. นางพะเยาว์ วิเศษสิงห์	ครู โรงเรียนวัดห้วยสะพาน สพท.กจ. 2
7. นางสุชาดา ชื่นชอบการวัด	ครู โรงเรียนบ้านห้วยด้วน สพท.กจ. 2
8. นางสุรีพร บำรุงชล	ครู โรงเรียนวัดหนองปลิง สพท.กจ. 2
9. นายบุญสม แต่แดงเพชร	เลขาฯ ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
10. นายทอง ชำนาญกำหนด	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
11. นายบุญสม บัวซ้อน	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
12. นายรวม วิเศษสิงห์	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
13. นายธรรมะ ทับทิมใส	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
14. นายสมชาย อมาพันธุ์	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
15. น.ส. นาวา เล็กละเอียด	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
16. น.ส. แชนง ปักมณี	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
17. นายบุญฤทธิ์ กรรณสูตร	กรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

3.4 แหล่งข้อมูล

การศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ แหล่งข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยและค้นคว้า จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่เก็บจากผู้รู้ และผู้อาวุโสในชุมชน โดยจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ทางสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง และได้มีการใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพ และมีการใช้เทปบันทึกเสียงเพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้แล้วในบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันต่างๆ เช่น เอกสาร รายงานวิจัย บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือรวมถึงข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

3.5 เครื่องมือและวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสอบถาม
2. การสัมภาษณ์ / การสนทนากลุ่ม
3. การจดบันทึก / การสังเกต

3.6 รูปแบบการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ในช่วงที่ 1 ซึ่งวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดูแลป่า และการใช้ประโยชน์จากป่า

2. เพื่อศึกษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ และการเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

3. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนสามารถสืบทอด ดูแลป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

4. เพื่อรวบรวมชุดความรู้ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
โดยดำเนินการศึกษาดังนี้

- รวบรวมข้อมูล ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญา วิธีการดูแลรักษาป่า
- ศึกษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ การเปลี่ยนแปลงสภาพของป่า
- จัดกิจกรรมเพื่อค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชน ในการสืบทอดดูแลรักษาป่าแห่งนี้
- จัดทำชุดความรู้ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

3.7 วิธีการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูล (Methodology)

การสัมภาษณ์ (Interview) ทีมวิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อทราบถึงความรู้ทัศนคติของคนในชุมชน ที่มีต่อป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการสังเกตการณ์ในขณะที่ได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัย ทั้งการสัมภาษณ์ การประชุมย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การสัมมนา และได้มีการบันทึกกระบวนการไปพร้อมๆกัน

3.8 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ประชุมชี้แจงผู้เข้าร่วมงานวิจัย เปิดเวทีระดมความคิดเพื่อรับทราบแนวทางการดำเนินงาน ผู้ร่วมประชุมทุกฝ่ายมีความเข้าใจในหลักการและวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 จัดเวทีเตรียมความพร้อมของกลุ่มต่างๆในชุมชน อภิปรายและสนทนากับกลุ่มต่างๆในชุมชนเพื่อหาแนวทางการดำเนินการค้นหากลุ่มคน เตรียมความพร้อมในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ขั้นตอนที่ 3 วางแผนการเก็บข้อมูลตามความต้องการของกลุ่มเด็กและเยาวชนเปิดเวทีวางแผนการเก็บข้อมูล และแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 สํารวจและเก็บข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลความต้องการที่แท้จริงของเด็กและเยาวชน เปิดเวทีแต่ละหมู่ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการออกสำรวจและการเก็บข้อมูล เพื่อสรุปผลจากการเก็บข้อมูลของเด็กและเยาวชน ระดมความคิดสรุปแบบสอบถามเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการทำวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 เปิดเวทีกลุ่มเด็กและเยาวชนจัดทำปฐมนิเทศให้ความรู้เรื่องป่าชุมชนบ้าน

ห้วยสะพานสามัคคี เพื่อเตรียมความพร้อมกลุ่มเด็กและเยาวชน ให้มีความรู้เบื้องต้นก่อนออกสำรวจป่า โดยแบ่งกลุ่มในการทำหน้าที่ ศึกษาหาความรู้จากป่าชุมชน จัดอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมในการออกสำรวจป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ขั้นตอนที่ 7 ดำเนินการสำรวจโดยแบ่งเป็นฐานต่างๆ เพื่อศึกษาความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการดูแลรักษาป่า โดยเด็กและเยาวชนร่วมทำกิจกรรมจัดแรลลี่ตามฐานกิจกรรมที่แบ่งไว้จำนวน 5 ฐานกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 8 นำเสนอข้อมูลจากการสำรวจป่า เพื่อสรุปความรู้ที่ได้จากการสำรวจป่า แล้วนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยแต่ละกลุ่มที่ออกสำรวจป่านำเสนอ และสรุปข้อมูลที่ได้จากการสำรวจป่าพร้อมทั้งจดบันทึก

ขั้นตอนที่ 9 จัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน เพื่อจัดทำชุดความรู้โดยแบ่งงานให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยร่วม โดยจัดทำชุดความรู้ร่วมกัน,

3.9 ขั้นตอนติดตามและประเมินผล

การประเมินผลและสรุปการเรียนรู้ การติดตามการประเมินผลกลุ่มและเยาวชนของทั้ง 4 หมู่บ้าน และมีการเปิดเวทีสรุปเป็นช่วงๆมีการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูล เพื่อศึกษารายละเอียด ตามกำหนดขั้นตอนที่วางไว้ให้ชัดเจน พร้อมทั้งแก้ไขสิ่งที่พบอุปสรรค

3.10 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้กระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ความหมายแก่ข้อมูลที่ได้มาโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในชุมชนร่วมกับการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านห้วยสะพาน โดยมองความสัมพันธ์ในโครงสร้างของการอยู่ร่วมกัน ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนต่อป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี การสังคม ภูมิปัญญา และวิธีการทอดความรู้ในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ตลอดจนปัจจัยภายนอกอื่นที่มากระทบ เป็นผลหรือไม่อย่างไรต่อการดูแลรักษาป่าแห่งนี้ ซึ่งค้นหาผู้สืบทอดดูแลตามศักยภาพของเด็กและเยาวชน จากการจัดกระบวนการเรียนรู้ และวิธีการต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างมีส่วนร่วม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 สภาพพื้นที่ของชุมชนที่ศึกษา

หมู่ที่ 1 บ้านหนองกระจันทร์

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองกระจันทร์แต่เดิมตั้งอยู่รวมกับหมู่ที่ 9 บ้านใหม่ต่อมา หมู่ที่ 9 บ้านใหม่ ได้แยกออกจากหมู่บ้านที่ 1 หนองกระจันทร์ ปัจจุบันนี้มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ สมบัติ เข้มทอง มีพื้นที่ประมาณ 2006 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 87 ครัวเรือน จำนวนประชากรเป็น ชาย 189 คน เป็นหญิง 205 คน รวม 394 คน หมู่บ้านหนองกระจันทร์มีการตั้งชื่อตามเลข ที่ตั้งเดิม คือตามเรื่องเล่าขานกันมาว่า หมู่บ้านที่มีต้นกระจันทร์มากมาย จึงกลายเป็นชื่อของหมู่บ้าน นี้ ปัจจุบันสภาพพื้นที่ราบแต่แห้งแล้งเพราะขาดน้ำทำการเกษตร จึงทำให้เป็นปัญหาสำคัญในการ พัฒนาหมู่บ้านภายในชุมชน

สถานศึกษาภายในชุมชน

- โรงเรียนวัดห้วยสะพาน

สถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

- วัดห้วยสะพาน

อาชีพหลัก

- ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์

หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านห้วยสะพาน แต่เดิมตั้งอยู่รวมกับหมู่ที่ 11 บ้านคอนเจริญ ต่อมา หมู่ที่ 11 บ้านคอนเจริญได้แยกออกมาจากหมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน หมู่ 2 บ้านห้วยสะพาน ปัจจุบัน

มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสมศักดิ์ ภิญโญ มีจำนวนครัวเรือน 238 ครัวเรือน จำนวนประชากรเป็นชาย 670 คน เป็นหญิง 718 คน รวม 1,388 คน หมู่บ้านห้วยสะพานมีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามที่เป็นอยู่ เดิม คือ มีสะพานในหมู่บ้านการสัญจรไปมาสมัยนั้นต้องข้ามสะพาน จึงกลายเป็นชื่อของหมู่บ้าน ปัจจุบันสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ แต่แห้งแล้งเพราะขาดน้ำทำการเกษตรจึงเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนา หมู่บ้าน

สถานศึกษาภายในชุมชน

- โรงเรียนวัดห้วยสะพาน

สถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

- วัดห้วยสะพาน

อาชีพหลัก

- ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์

หมู่ที่ 9 บ้านใหม่

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านใหม่แต่เดิมตั้งอยู่รวมกันหมู่ที่ 1 บ้านหนองกระจันทร์ ต่อมา มีประชากรมากขึ้นจึงขอแยกตัวออกมาเป็นหมู่ที่ 9 บ้านใหม่ปัจจุบันมี ผู้ใหญ่ชื่อประพันธ์ ด่วงเดช มีจำนวนครัวเรือน 97 ครัวเรือน จำนวนประชากรเป็นชาย 218 คน เป็นหญิง 197 คน รวม 415 คน

หมู่บ้านใหม่ มีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพที่เป็นอยู่เดิมคือประชากรแยกตัวมาปลูกบ้านใหม่ขยายเขตกว้างออกไป จึงกลายเป็นชื่อหมู่บ้านปัจจุบันสภาพพื้นที่ราบ แต่แห้งแล้งเพราะขาดน้ำไม่มีคลองชลประทานในการทำการเกษตร จึงเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน

สถานศึกษาภายในชุมชน

- โรงเรียนวัดห้วยสะพาน

สภาพประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

- วัดห้วยสะพาน

อาชีพหลัก

- ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์

หมู่ที่ 11 บ้านดอนเจริญ

สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน หมู่ที่ 11 บ้านดอนเจริญ แต่เดิมตั้งอยู่รวมกันกับหมู่ที่ 1 บ้านหนองกระจันทร์ และ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน ต่อมา มีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงขอแยกตัวออกมาเป็น หมู่ที่ 11 บ้านดอนเจริญ ปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายบำรุง เปรมปรีดิ์ มีจำนวนครัวเรือน 98 ครัวเรือน จำนวนประชากรเป็นชาย 180 คน เป็นหญิง 212 คน รวม 392 คน

บ้านดอนเจริญ มีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพที่เป็นอยู่เดิม คือ หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตสองฝั่งของถนน สายสุพรรณบุรี - กาญจนบุรี ซึ่งถือว่าอยู่ในเขตความเจริญ จึงกลายเป็นชื่อของหมู่บ้าน ปัจจุบันสภาพพื้นที่เป็นที่ราบ แต่แห้งแล้ง เพราะขาดน้ำ ไม่มีคลองชลประทาน ในการทำการเกษตร จึงเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน

สถานศึกษาภายในชุมชน

- โรงเรียนวัดห้วยสะพาน

สถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

- วัดห้วยสะพาน

อาชีพหลัก

- ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์

หมู่บ้านห้วยสะพาน ถึงแม้ว่าจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน แต่ในสภาพความเป็นจริง ประชากรทั้ง 4 หมู่บ้านยังมีความเป็นอยู่เสมือนเป็นครัวเรือนเดียวกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันมีสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 1 แห่งคือ วัดห้วยสะพานเปรียบเหมือนศูนย์รวมจิตใจประชาชนทั้ง 4 หมู่บ้านวัดนี้สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีโรงเรียนหนึ่งแห่งเปิดสอนระดับชั้นก่อนประถมศึกษา ถึง มัธยมศึกษาตอนต้น

4.2 สภาพเศรษฐกิจ/อาชีพ/ความเป็นอยู่

หมู่บ้านห้วยสะพาน ถึงแม้ว่าจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน แต่ในสภาพความเป็นจริง ประชากรทั้ง 4 หมู่บ้านยังมีความเป็นอยู่เสมือนเป็นครัวเรือนเดียวกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันมีสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 1 แห่งคือ วัดห้วยสะพานเปรียบเหมือนศูนย์รวมจิตใจประชาชนทั้ง 4 หมู่บ้านวัดนี้สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีโรงเรียนหนึ่งแห่งเปิดสอนระดับชั้นก่อนประถมศึกษา ถึง มัธยมศึกษาตอนต้น

4.3 สภาพสังคมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

สภาพสังคมเป็นสังคมแบบพึ่งพาอาศัยกัน อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ เวลาทำกิจกรรมของหมู่บ้านก็จะร่วมแรงร่วมใจกันทำเป็นอย่างดี ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้คนในชุมชนนี้ เนื่องจากการอยู่รวมกันได้โดยสันติสุขย่อมมีสิ่งยึดถือที่ถูกต้อง และเป็นสิ่งที่ชาวบ้านทุกคนยอมรับร่วมกันและพยายามปลูกฝังให้ลูกหลานปฏิบัติตาม และตระหนักว่าชุมชนใดปราศจากการยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามชุมชนนั้นย่อมปราศจากความผาสุก ดังนั้นชาวบ้านห้วยสะพานแห่งนี้จึงถือปฏิบัติตามผู้ใหญ่รุ่นก่อนมาโดยตลอดตัวอย่าง เช่น ผู้ชายต้องบวชเรียนเมื่ออายุครบ 20 ปี ผู้หญิงเมื่อจะออกเรือนมีครอบครัว จะต้องมีการสู่ขอแต่งงานให้ถูกต้องตามประเพณี โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่เสียก่อน ชาวบ้านห้วยสะพานนับถือศาสนาพุทธ จะเข้าวัดหมั่นทำบุญทำกุศลทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินอยู่สถานที่ใดก็ตามเมื่อถึงเทศกาลวันสำคัญ ๆ ก็จะกลับมาทำบุญที่วัดในหมู่บ้านทุกครั้ง ถือปฏิบัติเช่นนี้มาโดยตลอด หลายชั่วอายุคน

4.4 ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

บ้านสะพาน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ดังนี้

1. เพลงเหย่ย การแสดงเพลงพื้นบ้าน เป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่กำลังจะสูญหายไป เนื่องจากวัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามาระหว่างชาย – หญิง ลักษณะเป็นการเกี้ยวพาราสี ร้องโต้ตอบแก้คำกันด้วยไหวพริบปฏิภาณ โดยใช้กลองยาว รำมะนา ฉิ่ง ฉาบ เป็นดนตรีเครื่องประกอบ

2. “วงมโหรี ปี่พาทย์” การสืบทอดวัฒนธรรมไทยอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านห้วยสะพานภาคภูมิใจ โดยมีครูผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านฝึกหัดและสั่งสอนต่อ ๆ กันมา

3. ประเพณีทำขวัญแม่โพสพ ได้รับการถ่ายทอดจาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย

4. พิธีทำบุญลาน ทำบุญยั้งข้าว แห่นางแมว แห่พ่อขุนด่าน ประเพณีทำบุญศาลาปู่

5. ประเพณีสงกรานต์ มีการละเล่นพื้นเมือง เช่น โหม่ง มอญซ่อนผ้า เขี้ยวเถี่ยวลูกไก่ เสือกินวัว ลูกช่วง เป็นต้น

6. “เพลงร่อยพรรษา” เป็นประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่กำลังจะสูญหายไป นิยมทำกันในช่วงก่อนวันออกพรรษา ลักษณะเป็นการ ร้องเพลงเชิญชวนให้ผู้ได้ยินได้ฟังร่วมทำบุญอุทิศผ้าป่า ที่คณะร่อยพรรษานำเงินที่ได้รับทั้งหมดทอดกฐิน ผ้าป่า และเมื่อมีผู้ร่วมทำบุญแล้ว คณะร่อยพรรษาก็จะร้องเพลงอวยพรให้ผู้นั้นเป็นการส่งท้าย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ได้นำสิ่งดี ๆ มาให้แก่ชุมชนอย่างเอนกอนันต์ มีส่วนทำให้ผู้คนในชุมชนและเครือข่ายชุมชนแห่งนี้ ไม่มีการแตกแยก ความสามัคคี ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของทุกคนในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างมั่นคง ตรงกับการที่บรรพบุรุษพร่ำสอนสืบทอดกันมาในเรื่อง ความสามัคคีของชุมชนให้ยึดถือ “บ้าน วัด โรงเรียน “ เป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชุมชนบ้านห้วยสะพาน

4.5 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ที่ตั้งและอาณาเขต

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มีพื้นที่ จำนวน 1,008 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ 2 ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

ทิศเหนือ จด ป่าสงวนแห่งชาติ(ป่าหนองโรง)

ทิศใต้ จด วัดห้วยสะพาน

ทิศตะวันออก จด ที่ทำกินของชาวบ้าน, ป่าสงวนแห่งชาติป่าหนองโรง

ทิศตะวันตก จด ที่ทำกินของชาวบ้าน

สภาพป่าชุมชน

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ เดิมเป็นป่าไม้เบญจพรรณ แต่หลังจากที่มีการบุกรุกตัดต้นไม้ใหญ่ สภาพป่าจึงเปลี่ยนแปลงไปต้นไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นไม้รุ่นสองที่เกิดจากตอไม้และลูกไม้ ปัจจุบันจึงมีสภาพเป็นป่าเต็งรัง โดยจำแนกพื้นที่เป็น 2 ชนิด คือ ป่าธรรมชาติ และป่าปลูก

ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชน

ในอดีตที่ผ่านมาบ้านห้วยสะพานมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด ต้นไม้ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ขนาด 4-6 คนโอบ ในป่ามีความร่มรื่น มีต้นไม้ที่สำคัญหลากหลายชนิด มีสัตว์ป่านานาชนิด และมีน้ำในลำห้วยไหลตลอดทั้งปี ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2488 มีการสร้างทางรถไฟเพื่อใช้ในสงคราม ทหารญี่ปุ่นได้เกณฑ์เชลยศึกเข้ามาตัดต้นไม้เพื่อทำหมอนรถไฟ ใช้ทำพื้นหลา ทำสะพาน ล่ายทหาร ต่อจากนั้นเป็นต้นมา ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรและบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง รวมทั้งชาวบ้านห้วยสะพาน และป่าไม้บริเวณบ้านห้วยสะพานถูกตัดนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ มากขึ้น โดยราษฎรในพื้นที่และต่างพื้นที่ ได้ตัดไม้ไปทำบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การทำไม้พื้นหลาและตัดไม้เพื่อนำไปเผาถ่าน เพื่อใช้สอยและเพื่อค้าขาย และต่อมา มีการตั้งโรงงานกระดาษขึ้นที่อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีการขอใช้พื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ตัดไม้รวก ไม้ไผ่ มาทำเยื่อกระดาษ ตัดต้นไม้เพื่อนำมาทำพื้นหลา เป็นเชื้อเพลิง และเมื่อต้นไม้ถูกโค่นลง ป่าเริ่มเสื่อมโทรมก็มีราษฎรในพื้นที่ รวมทั้งที่มาจากพื้นที่อื่น ได้เริ่มเข้ามาจับจองและแผ้วถางป่าเป็นที่ทำกิน ซึ่งในช่วงแรกนี้การบุกรุกยึดถือครอบครองเป็นไปอย่างซ้ำ ๆ แต่ต่อมาในช่วงปี 2515-2516 เขตจังหวัดกาญจนบุรี ได้มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นหลายแห่ง ได้แก่ โรงงานน้ำตาล โรงงานแป้งมันสำปะหลังจึงมีนายทุนเข้ามาสนับสนุนเงินทุนให้ชาวบ้าน ปลูกอ้อยและมันสำปะหลัง ชาวบ้านเริ่มปลูกพืชชนิดนี้กันอย่างกว้างขวางและได้มีการขยายพื้นที่ โดยการบุกรุกเข้าไปจับจองพื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้านด้วย

โดยในช่วงนั้นได้มีการนำเครื่องจักร ได้แก่ รถแทรกเตอร์ เข้ามาทำการแผ้วถางป่า ป่าจึงถูกบุกรุกอย่างรวดเร็ว ใช้เวลาไม่กี่ปีพื้นที่ป่าถูกทำลายไปมากแม้แต่ต้นไม้เล็ก ๆ ก็ถูกทำลายไปเกือบหมด สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัยก็หมดไปด้วย สิ่งที่เข้ามาทดแทนก็คือความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ขาดแคลนน้ำ อากาศร้อน ความชื้นในดินเกือบไม่มี ธรรมชาติที่สวยงามก็หมดไป คงเหลือเหลือเพียงต้นไม้ที่แตกจากตอเดิม ชาวบ้านที่เคยใช้พื้นที่ป่าเลี้ยงสัตว์ได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากไม่มีพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์เช่นแต่ก่อน ถูกข่มขู่ไม่ยอมให้เข้าเขตที่มีการแผ้วถางป่า กลุ่มนายทุนผู้มีอิทธิพล และกลุ่มอิทธิพลในชุมชนร่วมมือกันบุกรุกพื้นที่ ทั้งกันไว้เพื่อเป็นของตนและญาติ และเพื่อการค้า ชาวบ้านบางกลุ่มร่วมมือด้วยบางกลุ่มมีการต่อต้าน การกระทบกระทั่งของชาวบ้านเริ่มเกิดขึ้นในขณะนั้น

การได้มาของป่าชุมชน

จากชุมชนที่เคยสงบสุข อยู่กันแบบพี่น้อง แต่เมื่อความเจริญเริ่มเข้ามา ชีวิตชาวบ้านห้วยสะพานเริ่มเปลี่ยนไป ผลประโยชน์ ความเห็นแก่ตัว ครอบงำจิตใจคนบางกลุ่ม ฝนฟ้าที่เคยตกต้องตามฤดูกาล เริ่มหมดไป ความแห้งแล้งเข้ามาปกคลุม ป่า ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของน้ำและ สายน้ำที่เคยไหลริน จากพื้นที่ ป่า เริ่มหมดไป ป่า ซึ่งเปรียบเสมือนหลังคาของหมู่บ้านหมดไปจากการถูกทำลาย สัตว์ป่าที่เคยมีเริ่มหมดไป ชาวบ้านห้วยสะพานมีความวิตกว่า อนาคตจะเป็นเช่นไร ในช่วงฤดูแล้งบ้านห้วยสะพานเคยมีน้ำใช้ตลอดปีก็ไม่มี ชาวบ้านห้วยสะพานต้องไปหาน้ำเพื่อนำมาใช้ดื่ม ใช้อาบ มาจากหมู่บ้านทุ่งสมอ ซึ่งอยู่ห่างออกไปจากชุมชน ประมาณ 2 กิโลเมตร และจากบ่อเปรี้งรัง เป็นบ่อที่ขุดขึ้นไว้ใช้ในชุมชน ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ห่างออกไป 1 กิโลเมตร แม้ว่าจะกลับจากการประกอบอาชีพประจำวันในการทำไร่ ทำนา จะมีค่าอย่างไร ก็ต้องไปหาน้ำมาเพื่อไว้กินไว้ใช้ วันต่อวัน ความเดือดร้อนเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เกิดการวิวาทวิวาทกันต่าง ๆ นานา ทำให้เกิดการรวมตัวของบุคคลในชุมชนขึ้น โดยกลุ่มแกนนำของหมู่บ้านที่สำคัญในขณะนั้น คือ

1. นายเจือ	แต่แดงเพชร	2. นายบิ่น	จันทร์แยม
3. นายโปร่ง	จันทร์แยม	4. นายปุย	สุกใส
5. นายสงว	สารีวงศ์	6. นายห้วย	แหม่มซ้อย
7. นายสงวน	แจ้งทอง	8. นายถวิล	สายเทียน
9. นายสรวง	ด้วงเดช	10. นายกุ้ย	ดอกนาค
11. นายนิคม	เพ็งบุตร	12. นายเกิน	ด้วงเดช
13. นายเจียบ	ไสยดี	14. นายประยงค์	แก้วประดิษฐ์

จากการรวมกลุ่มของบุคคลดังกล่าว ได้เรียกชาวบ้านมาประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน ระดมความคิด และลงมติว่า ชาวบ้านห้วยสะพาน “ต้องเอาที่ดินบริเวณป่าไม้ที่ถูกบุกรุก และเป็นพื้นที่ดินที่เป็นสาธารณะประโยชน์ คืนจากกลุ่มนายทุน” โดยการส่งกรรมการชุดแรกเข้าไปเจรจา ขอร้องต่อกลุ่มนายทุน ผลปรากฏว่าทางกลุ่มนายทุนและผู้บุกรุกไม่ยินยอม จึงเกิดเหตุการณ์การต่อต้านเรื่อยมาจากชาวบ้านห้วยสะพาน ในเวลากลางวันกลุ่มต่อต้านเข้าไปคุมพื้นที่ ห้ามนำรถแทรกเตอร์มาคันและไถ ตกกลางคืนกลุ่มนายทุนและผู้บุกรุก กลับคืนและไถต่อ เกิดเหตุการณ์เช่นนี้อยู่เป็นประจำ มีการกระทบกระทั่งกันบ้างในบางเวลา จนถึงขั้นเกิดการลอบทำร้ายกันโดยใช้กำลัง และอาวุธ จนในที่สุดเกิดการสูญเสียชีวิตผู้คนในการต่อต้านครั้งนั้นไปหลายคน ในขณะนั้นไม่มีใครรู้ใครทราบว่าผู้ใดเป็นคนกระทำความผิดทางการไม่เคยจับใครมาดำเนินคดีได้จนบัดนี้

ขณะที่เหตุการณ์กำลังเลวร้ายอยู่นั้น ทุกฝ่ายยังหาข้อยุติไม่ได้จนกระทั่ง คุณครูประสงค์ เจริญพิบูลย์ และนายแผน สิริเวชภัณฑ์ (อดีต ศ.ส.กาญจนบุรี) ตัดสินใจนำ นายเจือ แต่แดงเพชร และคณะเดินทางเข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อ

ร้องเรียนให้ท่านทราบถึงความเดือดร้อนของชาวบ้านห้วยสะพาน หลังจาก นายเจือ แต่แดงเพชรและคณะกลับมา ได้เข้าแจ้งความร้องทุกข์เพื่อดำเนินคดีกับกลุ่มนายทุน และผู้บุกรุกในที่ดินบริเวณดังกล่าว นายเสริม ไคลมี กำนันตำบลหนองโรงขณะนั้น ได้เรียกกลุ่มนายทุนและผู้บุกรุกตลอดจนคณะกรรมการกลุ่มต่อต้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล มาพบเพื่อทำความเข้าใจกันหลายครั้งจนในที่สุดกลุ่มนายทุนและผู้บุกรุกยินยอมหยุดการบุกรุกพร้อมทั้งคืนที่ดินดังกล่าวทั้งหมดให้กับชุมชนบ้านห้วยสะพาน

หลังจากนั้นคณะทำงานชุดเดิมพร้อมชาวบ้านจึงช่วยกันทำแนวเขตเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดรุกล้ำเข้ามาอีก โดยใช้แนวต้นไม้ที่ขึ้นตามธรรมชาติ และในปี พ.ศ. 2517 ได้มีการรังวัดและปักหลักเขตด้วยเสาคอนกรีต และทำคันดินเป็นแนวเขตป่า มีเนื้อที่วัดได้ประมาณ 1,008 ไร่ จากนั้นต่อมาชาวบ้านห้วยสะพานทั้ง 4 หมู่บ้านได้ร่วมกันปลูกต้นไม้ลงในบริเวณที่ป่าแห่งนี้ ป่าที่เคยถูกทำลายเป็นประจำทุกปี ปีละหลายครั้ง โดยช่วยกันดูแลรักษา

4.6 องค์การในการดูแลรักษาป่า

ระยะแรก ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 จะมีองค์กรเป็นกลุ่มอาสาสมัครของหมู่บ้านเข้ามารับผิดชอบในการดูแลรักษาป่ารักษา โดยมีผู้นำท้องถิ่นและผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นแกนนำ ได้แก่ นายเสริม ไคลมี กำนันตำบลหนองโรง , นายถวิล สายเทียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 , นายนิยม เพ็งบุตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 , นายประยงค์ แก้วประดิษฐ์ สารวัตรกำนัน,นายห่วย แซ่มซ้อย,นายสงวน แจ่มทอง นายสงวน สารวิงษ์, นายสงวน สารวิงษ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน , นายเพิ่ม นิยมทรัพย์ สมาชิกสภาตำบล,ครูประสงค์ เจริญพิบูลย์ อดีตสมาชิกสภาจังหวัด และผู้สูงอายุหลายคน ได้แก่ นายบิ่น จันทร์แถม, นายป๋วย สุกใส,นายโปรง จันทร์แถม, นายกุ้ย ดอกนาค เป็นต้น และต่อจากนั้นในปี พ.ศ.2529 ได้นำราษฎรเข้ารับการฝึกอบรม “อาสาพัฒนาตนเอง” (อพป.) ซึ่งทางรัฐได้มอบอาวุธปืนลูกซองให้กับหมู่บ้านเพื่อดูแลหมู่บ้านและเป็นผู้ตรวจตราดูแลป่ารักษา ของหมู่บ้าน โดยจัดชุดลาดตระเวนเป็น 4 ชุดสลับเปลี่ยนกัน ออกลาดตระเวนตรวจตราป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า หมุนเวียนสลับกันไปเป็นประจำ ทั้งกลางวัน และกลางคืน โดยมีผู้นำ ดังนี้

สายที่ 1 นายประยงค์ แก้วประดิษฐ์

สายที่ 2 นายบุญรวม วิเศษสิงห์

สายที่ 3 นายคู่ แต่คง

สายที่ 4 นายสมศักดิ์ ภิญโญ

การออกลาดตระเวนตรวจตราในขณะนั้นมีการดูแลกันอย่างเข้มงวด โดยกลุ่ม อพป.จะประสานงานกับหัวหน้าโครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติป่าหนองโรงในขณะนั้น คือช่วงของหัวหน้าชาติ นีละไพจิตร ได้ร่วมกันตรวจตราอย่างจริงจัง นอกจากนั้นก็มีการใช้รถจักรยานยนต์ออกลาดตระเวน

และมีกลุ่มผู้เลี้ยงวัวซึ่งมีส่วนช่วยในการดูแลป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เมื่อพบเหตุการณ์ผิดปกติก็จะมาแจ้งแก่หัวหน้ากลุ่มทราบทันที ต่อมาจึงไม่มีการบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่อีกเลย

จนกระทั่งวันที่ 6 เมษายน 2543 ได้มีตัวแทนชาวบ้านจากบ้านห้วยสะพาน บ้านใหม่ บ้านหนองกระจันทร์ และบ้านคอนเจริญ รวม 4 หมู่บ้าน ได้ร่วมกันประชุมที่วัดห้วยสะพาน และได้มีมติเอกฉันท์ ให้ตั้งชื่อป่ารังนาแห่งนี้ว่า “ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี” และเห็นชอบร่วมกันให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อบำรุงดูแลรักษา และป้องกันการบุกรุกทำลายป่าชุมชนพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเรียกว่า “คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี” ประกอบด้วย

1) นายประยงค์	แก้วประดิษฐ์	ประธาน
2) นายสมบัติ	เข็มทอง	รองประธาน
3) นายประพันธ์	ด้วงเดช	รองประธาน
4) นายธรรมะ	ทับทิมใส	รองประธาน
5) นายบุญสม	แต่แดงเพชร	เลขานุการ
6) นายสงว	ชำนาญกำหนด	รองเลขานุการ
7) นางผ่องศรี	หัสดี	รองเลขานุการ
8) นายบุญสม	บัวซ้อน	เหรัญญิก
9) นายสมชาย	อาภาพันธ์	รองประธาน
10) นายหมื่น	บัวซ้อน	รองประธาน
11) นายบุญรวม	วิเศษสิงห์	ประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์
12) นายบุญเกิด	เนียมสร	รองประธาน
13) นายบุญฤทธิ์	กรรณสูตร	ประธานฝ่ายป้องกัน
14) นายประสาน	ยิ้มใหญ่หลวง	รองประธาน
15) นายบรรเทิง	สารวิงษ์	ประธานพัฒนาป่าชุมชน

4.7 ความหลากหลายทางชีวภาพ

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานแห่งนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพเพียงพอที่จะให้ผลผลิตตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ตลอดปี สามารถดูจากปฏิทินการที่ชาวบ้านห้วยสะพานและหมู่บ้านข้างเคียง เข้าไปใช้ประโยชน์และเก็บหาของป่าได้อย่างหลากหลายดังนี้

เดือน	ชนิดพันธุ์ไม้ที่ชาวบ้านเก็บมาใช้ประโยชน์
มกราคม	กระทกรก, กุ่ม, ขี้เหล็ก, จัน, ตาล, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, ผักหวาน, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มะกอก, มะขาม, มะขามป้อม, มะตูม, มะม่วงป่า, มะสัง, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, สะเดา, เห็ดขอน
กุมภาพันธ์	กระทกรก, กุ่ม, ขี้เหล็ก, จัน, ตาล, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, ผักหวาน, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มะกอก, มะขาม, มะขามป้อม, มะขามเทศ, มะตูม, มะม่วงป่า, มะสัง, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, สะเดา, เห็ดขอน, สารภี
มีนาคม	กระทกรก, กล้วยตากโมย, กุ่ม, ขจร(สลิด), ขี้เหล็ก, จัน, ตาล, ตะครี, ตาลเสี้ยน, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, ผักหวาน, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, พุ่มไก่อ, มะกอก, มะขาม, มะขามป้อม, มะขามเทศ, มะตูม, มะม่วงป่า, มะม่วงหัวแมงวัน, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, สารภี, เห็ดขอน, อินูน
เมษายน	กระทกรก, กล้วยตากโมย, กุ่ม, ขจร(สลิด), ขี้เหล็ก, จัน, ตาล, ตะครี, ตาลเสี้ยน, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, เป้ง, ผักหวาน, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, พุ่มไก่อ, มะขาม, มะตูม, มังแมว, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, เลียบ, สามสิบ, หัวป่า, เห็ดขอน, อินูน
พฤษภาคม	กระทกรก, ขี้เหล็ก, จัน, ตาล, ตะครี, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, เป้ง, ผักหวาน, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มังแมว, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, สามสิบ, หัวป่า,
มิถุนายน	กระทกรก, ขี้เหล็ก, จัน, ตาล, ตะครี, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, เปราะ, ผักเสี้ยน, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มะขาม, มังพลาะ, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, สามสิบ, หัวป่า
กรกฎาคม	กระเจียว, กระทกรก, กุ่ม, ขี้เหล็ก, จัน, ตะโก, ตะครี, ตะครี, ตาล, คำลิ่ง, มักเม่า, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, เปราะ, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มะขาม, มังพลาะ, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, โสนดง, หน่อไม้, หัวป่า, อัง
สิงหาคม	กระเจียว, กระทกรก, กุ่ม, ขี้เหล็ก, จัน, ตะครี, ตาล, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, เปราะ, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มะกอกเลื่อม, มะขาม, มักเม่า, มังพลาะ, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, โสนดง, หัวป่า, อัง
กันยายน	กระทกรก, กุ่ม, ขี้เหล็ก, ไข่เต่า, จัน, ตะขบ, ตะครี, ตาล, คำลิ่ง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเตาให้, เปราะ, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มะกอกเลื่อม, มะขาม,

	มักเมา, มังเพละ, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, หว่าป่า, เห็ดโคน, เห็ดพะ, เห็ดมันปู, เห็ดรัง, เห็ดหัวเหลือง, อัง
ตุลาคม	กระทกรก, กลอย, กุ่ม, ขี้เหล็ก, ไข่เต่า, จัน, ตะขบ, ตะครี, ตาล, ตำลึง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเต่าไห้, เปราะ, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, มะกอก, มะกอกเลื่อม, มะขาม, มะรุม, มังเพละ, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, หว่าป่า, เห็ดขอน, เห็ดโคน, เห็ดพะ, เห็ดมันปู, เห็ดรัง, เห็ดหัวเหลือง
พฤศจิกายน	กระทกรก, กลอย, กุ่ม, ขี้เหล็ก, ไข่เต่า, จัน, ตาล, ตำลึง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเต่าไห้, เปราะ, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, พุทรา, มะกอก, มะกอกเลื่อม, มะขาม, มะขามป้อม, มะรุม, มะสัง, มังเพละ, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, เล็บเหยี่ยว, สะเดา, เห็ดขอน
ธันวาคม	กระทกรก, กลอย, กุ่ม, ขี้เหล็ก, ไข่เต่า, จัน, ตาล, ตำลึง, เถาวัลย์เปรียง, นมแมว, บัวผื่อน, ปอเต่าไห้, เปราะ, ฝรั่ง, พรหม, พะยอม, พุทรา, มะกอก, มะกอกเลื่อม, มะขาม, เล็บเหยี่ยว, มะขามป้อม, มะรุม, มะสัง, มังเพละ, แมงลัก, ย่านาง, ยูคาลิปตัส, สะเดา, เห็ดขอน

4.8 ความพร้อมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชุมชนเห็นคุณค่าและประโยชน์จากป่า
2. เพื่อให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชนแสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งคัดเลือกกลุ่มคนที่จะทำหน้าที่

สืบทอดดูแลรักษาป่า

รายละเอียดของการดำเนินกิจกรรม

เริ่มดำเนินการโดย จัดทำหนังสือเชิญประชุมประธานกลุ่มต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ตัวแทนกลุ่มสตรีอาสา คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ข้าราชการครูในชุมชน ประชาชนในชุมชน กลุ่มเด็กและเยาวชน มาประชุมกันในวันที่ 10 เมษายน 2546 ณ ศาลาที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่ที่ 2 ต.หนองโรง อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี มีผู้เข้าร่วมประชุม 30 คน

โดยกำหนดหัวข้อประชุมถึงความสำคัญและประโยชน์ของป่าชุมชนและโทษของการทำลายป่า เพื่อสร้างความตระหนักในการดูแลรักษาป่าให้เกิดขึ้นโดยคนของชุมชน

ซึ่งจากการเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นเห็นคุณค่าและประโยชน์จากป่า ทุกฝ่ายให้ความเห็นชอบว่ากลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีความสนใจเกี่ยวกับป่าชุมชนควรจะเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดดูแลรักษาป่าให้คงอยู่ตลอดไป

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินกิจกรรม

ประชาชนภายในชุมชน มีความตระหนักและมีความเข้าใจ ที่จะให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นผู้สืบทอดดูแลรักษาป่า

ปัญหาและอุปสรรค

ตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบางคนยังไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการดูแลรักษาป่า กลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมประชุมบ่อย ทำให้การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับป่าชุมชน จึงไม่มีความคิดเห็นที่หลากหลาย เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ไม่กล้าแสดงออกและไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

แนวทางแก้ไข

สร้างความเข้าใจแก่ชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะช่วยกันดูแลรักษาป่า ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม จะต้องให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ให้ชุมชนมีความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเพราะจะเป็นแนวทางที่จะช่วยกันชี้แจงให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมีความตระหนักยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การทำงานกับชุมชน ต้องพยายามให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อชุมชนจะได้เห็นความสำคัญและรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของมีความรักความหวงแหนในสิ่งที่เราต้องการให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยเราจะต้องปลูกฝัง กลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นรากฐานของชุมชนให้ช่วยกันดูแลรักษา

4.9 การเก็บข้อมูลความต้องการของเด็กและเยาวชน

วัตถุประสงค์

เพื่อได้ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล

แบ่งหน้าที่ตามความถนัดของทีมวิจัยหลัก / ร่วมแต่ละคน

เพื่อเก็บข้อมูลตามความต้องการของเด็กและเยาวชน

รายละเอียดของการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยจำนวน 6 คน ทีมวิจัยร่วมจำนวน 17 คน ร่วมเวทีวางแผนการเก็บข้อมูลและแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล ณ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ หมู่ที่ 2 ต.หนองโรง อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี โดยแบ่งทีมวิจัยหลักและวิจัยร่วม

ทีมวิจัยจำนวน 6 คน ทีมวิจัยร่วมจำนวน 17 คน ร่วมเวทีวางแผนการเก็บข้อมูลและแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล ณ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ หมู่ที่ 2 ต.หนองโรง อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี โดยแบ่งทีมวิจัยหลักและวิจัยร่วมดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลทั้ง 4 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1 นายสงว ขำนาญกำหนด, น.ส.บังอร จันทรย์รัมย์, นางสุรีพร บำรุงชล
นายรวม วิเศษสิงห์ ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล วันที่ 26 ก.ค. 2546 เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป

หมู่ที่ 2 น.ส.อุไร จันทรย์รัมย์, นางสาวชนัด ศิริรัตน์, นางสาวดา ชื่นชอบการวัด
น.ส.นาวา เล็กละเอียด ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล วันที่ 24 ก.ค. 2546 เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป

หมู่ที่ 9 นางรำไพ เปรมปรีดี, นางศิลา พวงสดชื่น, นางพะเยาว์ วิเศษสิงห์, นายบุญสม
แต่แดงเพชร ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล วันที่ 23 ก.ค. 2546 เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป

หมู่ที่ 11 นางนงลักษณ์ ลักษณกิจ, นายธรรมะ ทับทิมใส, นางวรรณวดี แซ่เล่า
ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล วันที่ 21 ก.ค. 2546 เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป

ทีมวิจัยร่วมกันออกแบบสำรวจและเก็บข้อมูล

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วมจำนวน 23 คน วางแผนการเก็บข้อมูลของเด็กและเยาวชน
และแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล โดยทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วมเข้าใจบทบาทหน้าที่และจัดเตรียมการ
ดำเนินการ ตามวันเวลาดำหนด

ปัญหาและอุปสรรค

ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วมส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทำให้เกิดปัญหาเรื่องเวลาในการ
ดำเนินการ จึงต้องใช้เวลาในช่วงเย็น

แนวทางแก้ปัญหา

ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม ได้ตกลงได้ใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมในช่วงเย็น คือ เวลา
17.00 น. ซึ่งตรงกับกลุ่มเป้าหมายคือเด็กและเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียน เวลา 17.0 น. จึงเป็น
เวลาที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

การวางแผนการเก็บข้อมูลความต้องการของเด็กและเยาวชน ควรดำเนินการในช่วงเวลา
ปิดภาคเรียนจะได้รับความสะดวกในเรื่องเวลา

4.10 สำรวจและเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลความต้องการที่แท้จริงของเด็กและเยาวชน

รายละเอียดของการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยเปิดเวทีแต่ละหมู่บ้านดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล โดยให้เด็กและเยาวชนแสดง
ความคิดเห็น และทำแบบสำรวจและเก็บข้อมูล โดยเริ่มแต่ละหมู่บ้านตามลำดับดังนี้

วันที่ 21 ก.ค. 2546 ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล หมู่ที่ 11

วันที่ 23 ก.ค. 2546 ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล หมู่ที่ 9

วันที่ 24 ก.ค. 2546 ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล หมู่ที่ 2

วันที่ 26 ก.ค. 2546 ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล หมู่ที่ 1

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยเปิดเวทีดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลทุกหมู่บ้านจนครบที่ทีมวิจัยได้ร่วมวางแผนและดำเนินการสำรวจเพื่อเก็บข้อมูล

ปัญหาและอุปสรรค

การทำแบบสำรวจใช้เวลาในการทำเกินเวลา ทำให้การดำเนินการล่าช้า เพราะเด็กและเยาวชนบางคนไม่ตรงเวลา จึงต้องทำแบบสำรวจหลังจากเปิดเวที ทีมวิจัยต้องเก็บรวบรวมแบบสำรวจภายหลัง

แนวทางแก้ไข

การดำเนินงานทุกกิจกรรม ควรตรงเวลา จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามที่กำหนดเวลาไว้

ข้อเสนอแนะ

การจัดกิจกรรมควรกำหนดเวลาที่เหมาะสม

4.11 สรุปผลการออกสำรวจและเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปผลจากการเก็บข้อมูลของเด็กและเยาวชน
2. เพื่อทราบความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชน

รายละเอียดของการดำเนินกิจกรรม

ดำเนินการเปิดเวทีระดมความคิดทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม จากการเปิดเวทีแบ่งหน้าที่ 4 หมู่ ในวันที่ 21, 23, 24, 26 ก.ค. 2546 ได้สรุปผลจากการสำรวจและเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลเด็กและเยาวชนตามความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม

หมู่ที่	จำนวนเด็ก		รวม	จำนวนเยาวชน		รวม
	ชาย	หญิง		ชาย	หญิง	
11	8	8	16	1	1	2
1	13	12	25	3	1	4
2	11	18	29	3	13	16
9	8	8	16	2	2	4
รวม	40	46	86	9	17	26

สรุป จำนวนเด็ก 86 คน
 จำนวนเยาวชน 26 คน

2. ข้อมูลความต้องการในการทำกิจกรรม
 - 7.1 ในจำนวน 112 คน ไม่รู้จักป่าชุมชน 2 คน
 - 7.2 ไม่รู้จัก และไม่เคยเข้าไปในป่าชุมชน 2 คน
 - 7.3 รู้จัก และไม่เคยเข้าไปในป่าชุมชน 6 คน
 - 7.4 รู้จัก และเคยเข้าไปในป่าชุมชน 102 คน
3. จากการตอบข้อมูล อยากมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชน จำนวน 111 คน
4. จากการสอบถามความต้องการ เรียงตามลำดับความสำคัญ คือ
 - 4.1 เข้าค่ายสำรวจป่า
 - 4.2 ไปศึกษาดูงาน
 - 4.3 จัดอบรมและทำสื่อทิมเป็นสัญลักษณ์

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินกิจกรรม

1. การจัดทำกิจกรรมและการสำรวจข้อมูล ได้รับความสนใจและความร่วมมือของชุมชน ผู้ปกครองให้ลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมเกินกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้
2. เด็กและเยาวชน ตอบข้อมูลส่วนใหญ่พูดเกี่ยวกับป่าชุมชนได้มีความประทับใจ ภาคภูมิใจและนำเสนอในเวทีได้อย่างหลากหลายแสดงว่าเด็กมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับป่าชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค

การเปิดเวทีสรุปข้อมูลพบว่าการกรอกข้อมูลของเด็กและเยาวชน กรอกข้อมูลไม่ชัดเจน ทำให้เป็นปัญหาในการสรุปข้อมูล และจากการสรุปข้อมูลพบว่าจำนวนเด็กมีจำนวนมากเกินเป้าหมายที่กำหนด

แนวทางแก้ไข

เพิ่มระยะเวลาในการสำรวจข้อมูล และอธิบายความชัดเจนในการกรอกข้อมูลให้ละเอียดยิ่งขึ้นและตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

การสรุปข้อมูล ควรจะจัดทำข้อมูลที่มีความหลากหลายความต้องการของเด็กและเยาวชนหลายๆ ด้านที่นอกเหนือจากการสำรวจเรื่องของป่า เช่น เรื่องปัญหาของยาเสพติด

4.12 จัดเวทีกลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการออกสำรวจป่าชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมของกลุ่มเด็ก / เยาวชนให้มีความรู้เบื้องต้นก่อนออกสำรวจป่า
2. เพื่อสำรวจความรู้พื้นฐานการรู้จักป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี
3. เพื่อเป็นการสัมพันธ์กันในหมู่คณะให้รู้จักกันมากขึ้น

รายละเอียดของการดำเนินงาน

ทีมวิจัยและคณะกรรมการป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี ได้เปิดเวทีกลุ่มเด็กและกลุ่มเยาวชนที่ได้จากการเก็บข้อมูลความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนมากกว่าเป้าหมายที่วางไว้ก่อนมีการสำรวจข้อมูล จากนั้นแบ่งกลุ่มในการทำหน้าที่ศึกษาหาความรู้จากป่าชุมชน และจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการออกสำรวจป่าชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มเด็กและเยาวชนได้ความรู้เบื้องต้นก่อนออกสำรวจป่า และมีความพร้อมในการทำกิจกรรมจากการได้รับความรู้ในครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

ปัญหาและอุปสรรค

กลุ่มเด็กและเยาวชนมีจำนวนมากกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้จึงทำให้การจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการล่าช้ากับเวลาที่กำหนด และงบประมาณที่กำหนด

แนวทางแก้ไข

ทีมงานทุกคนช่วยจัดบริหารจัดการเวลาและงบประมาณรายจ่ายให้กิจกรรมได้สำเร็จ โดยขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชนได้ช่วยเหลือ เช่น แรงงาน , อาหาร และจากค่าตอบแทนทีมวิจัยหลัก และทีมวิจัยร่วม

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการสำรวจข้อมูลก่อนการจัดกิจกรรมหรือการของบประมาณหรือหาผู้สนับสนุนหรือได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

4.13 ดำเนินการสำรวจป่าโดยแบ่งเป็นฐานต่างๆ เพื่อศึกษาความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี

วัตถุประสงค์

1. เมื่อกลุ่มเด็กและเยาวชนได้ศึกษาความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลง สภาพป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี
2. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการดูแลรักษาป่า

3. เด็กและเยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมอย่างสนุกสนาน

รายละเอียดในการดำเนินกิจกรรม

1. เด็กและเยาวชนร่วมตัวกัน เพื่อรายงานตัวที่ศาลตาเพชร มีวิทยากรคือ นายรวม วิเศษสิงห์ ซึ่งเป็นทีมวิจัยร่วม ทำหน้าที่บรรยายประวัติความเป็นมาของศาลตาเพชรซึ่งเป็นศาลที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านห้วยสะพายโดยเด็กและเยาวชนร่วมกันสักการะ แล้วเดินต่อด้วยรถจักรยานไปยังศาลาการเรียนรู้ป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี เพื่อทำพิธีเปิดการอบรม เพื่อรับฟังคำชี้แจงและให้ความรู้ป่าโดยนายประยงค์ แก้วประดิษฐ์ คณะวิทยากรจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อละลายพฤติกรรม

2. กิจกรรมฐานการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

ฐานที่ 1. สมบัติได้พิภพ อ. สุริพร บำรุงชล , อ. สุรางค์ จันทร์เข้ม

นายบุญสม แต่แดงเพชร , นายพิสูจน์ เปรมปรีดี เป็นวิทยากรประจำฐาน

ฐานที่ 1 สมบัติได้พิภพ หมายถึง เพื่อบอกให้รู้ว่า ได้พื้นดินในป่าชุมชนยังมีสิ่งหนึ่งที่สำคัญมาก คือ แหล่งน้ำได้ดิน ทุกคนในชุมชนได้อาศัยในการอุปโภค บริโภค เพราะน้ำสายนี้จะไหลสู่สายน้ำของวัดเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ถ้าเป็นฤดูแล้ง ต้องขุดโดยใช้มือของเรา เพราะเป็นดินทราย ก็จะเจอน้ำ

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขุดหาบ่อน้ำให้เจอ ลำเลียงน้ำโดยใช้อ้อยขึงในร่างกาย ส่งต่อให้ครบทุกคน แล้วนำมาใส่ขวดที่เตรียมไว้ให้ เพื่อให้ได้น้ำมากที่สุด

ผลที่ได้รับ

เด็ก/เยาวชน เห็นความสำคัญ และภาคภูมิใจที่ในป่าซึ่งอยู่ในชุมชนยังมีสิ่งสำคัญ คือ น้ำที่อยู่ใต้ดิน เขาสามารถค้นพบในขณะที่ทำกิจกรรม ดังนั้น เด็ก/เยาวชนจะเกิดความหวงแหน ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่กับป่า

ฐานที่ 2. สายใยรักแห่งป่า นายบุญฤทธิ์ วรรณสูตร , นายหมื่น บัวซ้อน

อ.ราไฟ เปรมปรีดี , อ.ศิลา พวงสดชื่น เป็นวิทยากรประจำฐาน

ฐานที่ 2 สายใยรักแห่งป่า เป็นความรู้สึกรักและหวงแหนที่มีต่อป่าแห่งนี้ พยายามหาวิธีรักษาป่า โดยช่วยกันรักษาป่าแห่งนี้เอาไว้ทุกวิถีทาง โดยไม่ให้ใครมาทำลายป่าแห่งนี้ไปได้ โดยใช้สายใยสัมพันธ์ สมัคคีธรรมสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ให้ทุกคนลอดช่องว่างระหว่างเชือก ที่สานกันเป็นรูปสี่เหลี่ยม ที่มีช่องไม่เท่ากัน โดยไม่ให้ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายถูกเชือก ทุกคนในทีมช่วยเหลือกันได้ ถ้าลอดช่องได้โดยไม่ถูกเชือกจะได้ 1 คะแนน / คน ปฏิบัติทุกคนจนกว่าจะหมดเวลา

ผลที่ได้รับ

เด็ก / เยาวชน ตั้งใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปกป้องไม่ให้ทีมตนเองได้รับอันตราย จึงเป็นเครื่องบ่งบอกให้รู้ว่า ถ้าเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ที่จะเป็นอันตรายต่อไป ทุกคนก็สามารถช่วยกันรักษาป่าแห่งนี้ไว้ได้

ฐานที่ 3. วิมานในอากาศ สน.เรวัตร อารีรอบ , นายอินทร์ ไคลมี , นายสมชาย ปักยี
อ.นงลักษณ์ ลักษณะกิจ เป็นวิทยากรประจำฐาน

ฐานที่ 3.วิมานในอากาศ หมายถึง การสร้างสรรค์และคาดหวังในสิ่งที่จะพัฒนาป่าแห่งนี้ ให้อุดมสมบูรณ์ พร้อม ๆ กับเรียนรู้สิ่งที่มีอยู่แล้วในป่า แล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และรักษาเอาไว้ให้อยู่คู่กับป่า

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันวาดวิมาน ด้วยการบอกไป ด้วยการทำทางทีละคน ให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มช่วยกันทาย ตอนสุดท้ายให้ช่วยกันสรุป

ผลที่ได้รับ

เด็ก / เยาวชน รู้จักสิ่งที่อยู่ในป่า เช่น พืชสมุนไพร ต้นไม้แต่ละชนิด และคุณค่ารวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับ

ฐานที่ 4. ยิ่งสูงยิ่งสวย อ.วรรณดี แซ่เต๋ , นายธรรมะ หับทิมใส , นายสัญญา วิเศษสิงห์ เป็นวิทยากรประจำฐาน

ฐานที่ 4. ยิ่งสูงยิ่งสวย หมายถึง ความคาดหวัง และความภาคภูมิใจในป่าชุมชนแห่งนี้ ที่มีต่อเด็กและเยาวชน ว่าทุกคนสามารถปกป้อง ดูแลให้ป่าแห่งนี้สวยงามยิ่งขึ้น และตลอดไป ถ้าทุกคนช่วยกันพัฒนา และช่วยกันดูแลรักษา

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ให้ช่วยกันวาดภาพป่าให้สวยงามที่สุด โดยช่วยกันประดับประดาประคองวาดทีละคน จนครบตามจำนวนสมาชิก เมื่อเสร็จแล้วให้แต่ละกลุ่มออกมาเล่าเกี่ยวกับเรื่องที่วาด

ผลที่ได้รับ

เด็ก / เยาวชน มีความภาคภูมิใจ ตื่นตา ตื่นใจในความมหัศจรรย์ของป่า ว่าในป่าซึ่งอยู่ใกล้กับบ้านเรา จะมีสิ่งที่สวยงาม เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน เป็นทั้งอาหาร ยารักษาโรค แหล่งเรียนรู้ และสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

ฐานที่ 5. กวางน้อยหลงป่า นายประยงค์ แก้วประดิษฐ์ , อ. บังอร จันทรเข้ม
ค.ศ.สุชาติ นุชพุ่ม เป็นวิทยากรประจำฐาน

ฐานที่ 5. กวางน้อยหลงป่า หมายถึง เป็นการสื่อความรู้สึกในการรักษาชีวิตของสัตว์ป่าที่ทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่นับวันจะสูญสิ้นไปจากโลกนี้ อย่างน้อยถึงจะเป็นสัตว์ตัวเล็ก ๆ ก็รักชีวิตเหมือนกับเรา จึงให้ฐานนี้เป็นการสื่อความรู้สึก ระหว่างคน และสัตว์ป่า

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

แนะนำวิธีการทำกิจกรรม นำผ้ามาปิดตา และให้ทุกคนจับมือไว้เพื่อป้องกันการพลัดหลง ให้หัวหน้าทีมเดินนำหน้า คล่าเส้นทางโดยใช้เชือกผูกไว้กับต้นไม้ที่เป็นป่ารก และมีหนาม ในการเดินทาง ทุกคนจะต้องพยายามเดินให้ ถึงจุดหมายปลายทาง โดยการเกาะเชือก ทีมวิทยากร จะจุดประทัดเพื่อให้เกิดเสียงดัง ให้ทุกคนหลบภัย เมื่อรู้ว่าภัยมาถึงตัว เพื่อเป็นการฝึกความอดทน และความสามัคคีของทีมงาน

ผลที่ได้รับ

เด็ก / เยาวชน ให้ความรู้สึกสงสารสัตว์ป่า ที่ถูกภัยธรรมชาติและถูกล่าโดยมนุษย์

ฐานที่ 6. พิมพ์ภาพพิมพ์ใจ นายชัยวัฒน์ อาภาพันธ์ , อ.อารีย์ รัชโยธิน นายไพรัช เข็มทอง เป็นวิทยากรประจำฐาน

ฐานที่ 6. พิมพ์ภาพพิมพ์ใจ หมายถึง การนำสิ่งที่ได้รับจากป่า มาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย เช่น ใบไม้ เปลือก กิ่งไม้ ลูกไม้ ฯลฯ มาเป็นงานศิลปะสร้างสรรค์งานอย่างภาคภูมิใจ

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

นำใบไม้ ดอกไม้ เปลือกไม้ ลูกไม้ กิ่งไม้ ทุกสิ่งที่หาได้จากป่า นำมาพิมพ์เป็นรูปภาพให้สวยงาม และมีความคิดสร้างสรรค์

ผลที่ได้รับ

เด็ก / เยาวชน รู้ถึงคุณค่าของวัสดุที่ได้จากป่า สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย ช่วยกันรู้จักคิดอย่างสร้างสรรค์ เพลิดเพลิน และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

4. สรุปองค์ความรู้ที่เด็กและเยาวชน ได้จากการทำกิจกรรมความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชุมชน จากฐานกิจกรรม

5. นำความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยนำวัสดุธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่าง เช่น การย้อมผ้าด้วยเปลือกไม้, ขมิ้น, ใบไม้, ผลมะเดื่อ เป็นต้น ทำอาหารจากพืชผักสมุนไพรในป่าชุมชนช่วยสะพานสามัคคี และทำชิ้นงานประดิษฐ์จากวัสดุที่หาได้ภายในป่า

6. เด็กและเยาวชนเปิดเวทีนำเสนอผลงาน อย่างหลากหลายในรูปแบบการอภิปรายแสดง

ความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุปความรู้

7. ทัดเลือก ผู้สืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี โดยการเสนอชื่อ และคัดเลือกจากการยอมรับของสมาชิกเด็กและเยาวชน

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม

1. เด็กและเยาวชนได้รู้จักสภาพของป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี
2. เด็กและเยาวชน ได้กระบวนการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลรักษาป่า
3. เด็กและเยาวชน ได้ร่วมกิจกรรมอย่างมีความสุขและสนุกสนาน
4. เด็กและเยาวชน ได้รับองค์ความรู้ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ปัญหาและอุปสรรค

1. ในการดำเนินกิจกรรมในวันนั้นฝนตกหนัก ทำให้การดำเนินกิจกรรมตามฐานเกิดความล่าช้า แต่เด็กมีความสุขสนุกสนานและประทับใจ
2. จำนวนเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนมากขึ้นจากที่กำหนดไว้ 40 คน เด็กและเยาวชน เข้าร่วมกิจกรรมจริง 70 คนทำการบริหารจัดการที่ตั้งงบประมาณไว้ไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดกิจกรรมในช่วงเวลาที่เหมาะสม
2. ควรสำรวจข้อมูลความต้องการของเด็กและเยาวชนก่อน เพื่อจัดงบประมาณได้เหมาะสม

กับความต้องการ

คณะกรรมการป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี “กลุ่มเด็ก”

1. เด็กหญิงจันทร์จิรา	สามเพชรเจริญ	ประธานกรรมการ
2. เด็กหญิงฉัตรประภา	ศิริรัตน์	รองประธาน
3. เด็กชายอดิศักดิ์	สารวิงษ์	กรรมการ
4. เด็กชายเอนก	นุชนารถ	กรรมการ
5. เด็กหญิงวันวิสา	สมโภชน์	กรรมการ
6. เด็กหญิงจันทร์เพ็ญ	เนียมสร	กรรมการ
7. เด็กชายสรณา	จันทร์แยม	กรรมการ
8. เด็กหญิงปณิดา	ปักยี	กรรมการ / เลขานุการ

คณะกรรมการป้าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี “กลุ่มเยาวชน”

1. นายชาวุฒิ	แก้วประดิษฐ์	ประธานกรรมการ
2. นางสาวอรรดา	สำราญวงศ์	รองประธาน
3. นางสาวจิตรา	เล็กละเอียด	กรรมการ
4. นางสาวสุภาภรณ์	เปรมปรีดี	กรรมการ
5. นายวัชร	ปักษิ	กรรมการ
6. นายเฉลิมวุฒิ	สม โภชน์	กรรมการ
7. นายธนิต	สมพงษ์	กรรมการ
8. นายศรัณยู	วิเศษสิงห์	กรรมการ
9. นายทศพร	สารวิงษ์	กรรมการ
10. นางสาวปานิสร	แป้นเขียว	กรรมการ
11. นางสาวกนิษฐา	พงศ์นิยธรรม	กรรมการ / เลขานุการ

4.14 จัดเวทีการนำเสนอข้อมูลจากการสำรวจป่า

วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปความรู้ที่ได้จากการสำรวจป่า แล้วนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันละกัน

เพื่อคัดเลือกตัวแทนเด็กและเยาวชนในการทำหน้าที่ร่วมกับคณะกรรมการป้าชุมชนเพื่อดูแลและรักษาป่าชุมชน

รายละเอียดของการดำเนินงานกิจกรรม

จากการที่เด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มออกสำรวจป่า โดยกิจกรรมการออกสำรวจป่า และการเรียนรู้กิจกรรมตามฐานกิจกรรม เด็กและเยาวชนจัดเวทีนำเสนอข้อมูลการสำรวจป่า โดยเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มระดมความคิดเห็นตามบทบาทและหน้าที่ของแต่ละคน นำเสนอแลกเปลี่ยนความรู้ช่วยกันสรุปความรู้ที่ได้ในเวที

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินงานกิจกรรม

กลุ่มเด็กและเยาวชนได้จากการสำรวจป่า นำเสนอและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันและร่วมกันสรุปความรู้

ปัญหาและอุปสรรค

เด็กและเยาวชนบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

แนวทางแก้ไข

ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วมควรกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนกล้าแสดงความคิดเห็นโดยทั่วถึง

ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม ต้องช่วยกันกระตุ้นและเสริมแรงให้เด็กและเยาวชนกล้าแสดงออกและกล้าแสดงความคิดเห็น

4.15 จัดเวทีจัดทำชุดความรู้ เกี่ยวกับป่า

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี

รายละเอียดของการดำเนินกิจกรรม

แบ่งข้อมูลเพื่อจัดทำชุดความรู้โดยแบ่งงานให้กลุ่มเด็ก เยาวชนทีมวิจัยหลัก และทีมวิจัยร่วมได้จัดความรู้ร่วมกัน คือ

1. ชุดความรู้เรื่องประวัติป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี
2. ชุดความรู้เรื่องสมุนไพร
3. ชุดความรู้เรื่องป่า

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินกิจกรรม

ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี

ปัญหาและอุปสรรค

การจัดทำชุดความรู้ เกี่ยวกับป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคี คือ ความพร้อมของทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม รวมทั้งเด็กและเยาวชนอยู่ในช่วงปิดภาคเรียนทำให้มีปัญหาเรื่องเวลา

แนวทางแก้ไขปัญหา

ควรใช้เวลาหลังเลิกงาน และหลังเลิกเรียน

ข้อเสนอแนะ

ควรดำเนินกิจกรรมให้เสร็จสิ้นก่อน

บทที่ 5

ปัญหา ข้อสรุป และข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อสรุป

1. ความรู้ เรื่องป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ความรู้ เรื่องป่า "ป่าเบญจพรรณหรือป่าผสมผลัดใบ" เป็นสภาพดั้งเดิมของชุมชนบ้านห้วยสะพาน มีความสมบูรณ์ของพันธุ์ไม้นานาชนิด มีความหลากหลายของสัตว์ป่า และมีน้ำในลำธารไหลตลอดปี ต่อมาในปี 2488 ซึ่งเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการตัดไม้เพื่อนำไปก่อสร้างทางรถไฟเพื่อใช้ในสงคราม ประกอบกับต่อมาชาวบ้านได้ตัดไม้เพื่อใช้ประโยชน์และเผาถ่านกันมาก อีกทั้งมีโรงงานกระดาษมาขอใช้พื้นที่ป่าเพื่อตัดไม้รวก ไม้ไผ่ ทำเยื่อกระดาษจนกระทั่งป่าเสื่อมโทรม และมีการจับจองที่ดินทำกินเพื่อปลูกอ้อยและมันสำปะหลังนายทุนเข้าจับจองพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้ผืนป่าลดพื้นที่ลงอย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลกระทบต่อปริมาณน้ำและความแห้งแล้งของพื้นที่

ชาวบ้าน และผู้นำชุมชนในขณะนั้นได้เรียกร้องขอความเป็นธรรมจากหน่วยงานราชการให้เข้ามาช่วยเหลือและผลักดันผู้มีอิทธิพลและกลุ่มนายทุนออกจากพื้นที่ความพยายามนี้เป็นผลสำเร็จ ชาวบ้านจึงเห็นสมควรให้มีการทำแนวเขตเพื่อป้องกันการบุกรุก โดยใช้แนวต้นไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และในปี 2517 ได้มีการรังวัดและปักหลักเขตด้วยเสาคอนกรีต ทำคันดินเป็นแนวเขตป่า มีเนื้อที่วัดได้ประมาณ 1,008 ไร่

ในระยะแรก การดูแลรักษาป่าเป็นหน้าที่ของกลุ่มอาสาสมัครของหมู่บ้าน มีการตรวจลาดตระเวนป่าสลับหมุนเวียนกันไป นอกจากนี้ยังใช้กลุ่มผู้เลี้ยงวัวเป็นผู้สอดส่องดูแลและแจ้งเหตุการณ์กระทำผิดในป่าของชุมชน

ในปี 2543 จากการเริ่มต้นจัดการป่าชุมชนแบบหลวม ๆ ก็ได้พัฒนามาเป็นกระบวนการจัดการป่าที่มีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น โดยมีชาวบ้านห้วยสะพาน บ้านใหม่ บ้านหนอง กระจันทร์ และบ้านดอนเจริญ รวม 4 หมู่บ้าน ได้เห็นชอบร่วมกันในการจัดตั้ง "ป่าชุมชนบ้าน ห้วยสะพานสามัคคี" และเกิดคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบดูแลอย่างเป็นรูปธรรม โดยมี นายประยงค์ แก้วประดิษฐ์ เป็นประธาน การจัดโครงสร้างองค์กรมีประธานฝ่ายต่าง ๆ รองรับการดำเนินงานชัดเจน เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายป้องกัน ฝ่ายพัฒนาป่าชุมชน และมีการวางแผนในการดำเนินงานที่เป็นระบบและต่อเนื่อง

การเชื่อมโยงกระบวนการจัดการป่าสู่ชุมชน

เมื่อมีโครงสร้างขององค์กรและแผนการจัดการของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีที่ชัดเจนแล้ว การขับเคลื่อนกิจกรรมการดูแลรักษานับเป็นความท้าทายใหม่ที่สมาชิกในชุมชนต้องร่วมมือกันดำเนินงาน ภายใต้ความเอกภาพและเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้ความร่วมมือในการจัดการป่าดีขึ้นเป็นลำดับ มีการจัดทำแนวกันไฟทุกปีเพื่อกันพื้นที่ป่าทั้ง 1,008 ไร่ ไว้ให้ได้ พร้อมปลูกต้นไม้เสริมในเขตป่าชุมชน

เติมเต็มด้วยกันสนับสนุนทางวิชาการเพื่อเพิ่มความรู้ และทักษะในการจัดการป่าชุมชน จากหน่วยงานด้านป่าไม้ในจังหวัดกาญจนบุรี ตัวแทนชาวบ้านเข้ารับการอบรมหลักสูตร "ป่าชุมชน" ทำให้สามารถขยายแนวร่วมในการปลูกต้นไม้จากเขตป่าสู่ที่สาธารณะ วัด โรงเรียน สองข้างทาง ริมคลองส่งน้ำ ได้มากยิ่งขึ้นไปอีก

ในปี 2542 ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากกรมป่าไม้ให้เป็น "ป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชนดีเด่นระดับเขต" เป็นบทพิสูจน์ของความร่วมแรง ร่วมใจ ชาวบ้านและชุมชนบ้านห้วยสะพานได้ข้อสรุปว่า กระบวนการจัดการป่าชุมชน เนื้อแท้แล้วก็เพื่อที่จะให้เกิดการใช้ประโยชน์ทั้งในมิติทางด้านนิเวศ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนไปพร้อม ๆ กัน

ในปีต่อมา ชุมชนส่งชาวบ้านเข้าอบรมในโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าและกลับมาตั้งกลุ่ม รสทป.ขึ้นในหมู่บ้าน ดูแลรักษาทั้งป่าชุมชนและป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าหนองโรง) ที่อยู่ติดกัน มีการระดมทุนสำหรับการดำเนินงานจำนวนหนึ่ง จนกระทั่งปี 2543 ก็ได้รับ การพิจารณาคัดเลือกจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็น " พื้นที่ตำบลเขียว ขจีดีเด่น " ระดับจังหวัด

กลวิธีที่ชุมชนบ้านห้วยสะพานใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนก็คือ การใช้ป่าชุมชนเป็นสะพานสู่ความร่วมมืออย่างแข็งขันในการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ กิจกรรมการปลูกป่ายังคงดำเนินต่อไป โดยใช้โอกาสและวาระสำคัญต่าง ๆ มาเป็นจุดยึดโยงทางเวลาในการระดมพลังป่าที่เคยเสื่อมโทรมได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่จนปัจจุบันมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์และสัตว์ป่านานาชนิด

การวิจัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอด ดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มีวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาศักยภาพเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความสามารถในเรื่องการดูแลป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อศึกษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ และการเปลี่ยนแปลง สภาพของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชน สามารถสืบทอดดูแลป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และรวบรวมชุดความรู้ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ซึ่งทีมวิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่ โดย มีชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กระบวนการของงานวิจัยในส่วนของกลุ่มเด็กและเยาวชนได้ เข้าร่วมโครงการ ซึ่งผลสรุปศึกษาวิจัย ดังนี้

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า การวิจัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี การสืบทอดแนวคิดในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าชุมชน มีสาระความสำคัญที่เน้นให้ความสำคัญต่อคุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้ผสมกลมกลืนซึ่งกันและกัน ในกระบวนการสืบทอด ป่าชุมชนการเรียนรู้ของมนุษย์ในส่วนนี้เกิดจากการปฏิบัติงานร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ การจัดเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ การสนทนาพูดคุย เข้าร่วมกิจกรรมในการรักษาดูแลป่า ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนโดยคณะกรรมการ ผู้นำ ผู้รู้ในชุมชนเป็นผู้สืบทอดความรู้ แนะนำ ให้คำปรึกษาร่วมกับคณะทีมวิจัย และช่วยกันจัดกิจกรรมที่ค้นคว้าหาผู้สืบทอดความรู้ แนะนำ ให้คำปรึกษา

ร่วมกับคณะที่มีวิสัย และช่วยกันจัดกิจกรรมที่ค้นคว้าหาผู้สืบทอดเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนที่สามารถดูแล ศึกษาความหลากหลายของพืชและสัตว์ กลุ่มเด็กได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วย สะพานสามัคคี จำนวน 8 คน กลุ่มเยาวชน จำนวน 11 คน ในจำนวนทั้งหมด ซึ่งทำหน้าที่เป็นดูแลป่าชุมชน ร่วมกันคณะกรรมการที่มีอยู่แล้ว เพื่อเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม พร้อม ๆ กันเด็กและเยาวชนที่ เข้าร่วมกิจกรรม ในครั้งนี้ด้วย และเปิดเวทีเสนอผลที่ได้ และรวบรวมความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน บ้านห้วยสะพานสามัคคี

2. กระบวนการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน

1. เปิดเวทีเด็กในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ หมู่ที่ 1, 2, 9, และ 11 เพื่อสำรวจความสนใจและความรู้เดิม ของเด็กและเยาวชนที่มีต่อป่าชุมชน

2. จัดฐานกิจกรรมการเรียนรู้

3. อภิปรายความรู้ที่ได้รับแต่ละฐานเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่า

4. จัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาป่า โดยการเสนอชื่อตามศักยภาพและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเด็ก และเยาวชน

5. เรียนรู้ร่วมกับคณะกรรมการดูแลรักษาป่าชุมชน

6. เข้าร่วมดูแลรักษาป่าโดยทำหน้าที่ร่วมกับคณะกรรมการ เช่น ทำหน้าที่วิทยากร และร่วมเป็น คณะดูแลรักษา

3. ค้นหาเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่า

1. เปิดเวทีเด็กในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ หมู่ที่ 1, 2, 9, และ 11 เพื่อสำรวจความสนใจและความรู้เดิม ของเด็กและเยาวชนที่มีต่อป่าชุมชน

2. โดยเด็กและเยาวชนให้ความสนใจจำนวน 111 คน

3. คัดเลือกเด็กและเยาวชน โดยดูจากความพร้อมและอายุเป็นเกณฑ์ จำนวน 70 คนจากที่กำหนด ไว้จำนวน 40 คน

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกิจกรรมมีความสำคัญ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพการดูแลรักษาป่า

1. จัดฐานกิจกรรมการเรียนรู้ 6 ฐานกิจกรรม คือ

1.1 สมบัติได้พิภพ

วิธีการ ขุดบ่อน้ำให้เจอ แล้วลำเลียงน้ำโดยใช้อวัยวะในร่างกาย ส่งต่อให้ครบทุก คน แล้วนำมาใส่ขวดที่เตรียมไว้ให้ ขอให้ได้น้ำให้มากที่สุด จะได้คะแนนมาก

1.2 สายใยรักแห่งป่า

วิธีการ ให้ทุกคนลัดชิงว้างระหว่างเขือก ที่สานกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมสูงไม่เท่ากัน ไม่ให้ส่วน ใดส่วนหนึ่งของร่างกายถูกเขือก ทุกคนช่วยเหลือกันได้ ถ้าลัดไม่ถูกเขือกจะได้ 1 คะแนน ทุกคนจนกว่าจะ หมดเวลา

1.3 วิมานในอากาศ

วิธีการ มาช่วยกันวาดวิมานด้วยการ บอกใบ้ ด้วยกริยาท่าทางที่ละคนให้เพื่อน ๗
ในกลุ่มช่วยกันทาย ใครทายถูกจะได้คะแนน

1.4 ยิ่งสูงยิ่งสวย

วิธีการ ช่วยกันวาดภาพป่าให้สวยงามที่สุด โดยช่วยกันประดับประดองกันวาดที่
ละคน จนครบตามจำนวนสมาชิก

1.5 กวางน้อยหลงป่า

วิธีการ ผูกผ้าปิดตาทุกคน ดังนั้นความสามัคคีในหมู่คณะ จะช่วยให้ผ่านฐานนี้
ได้โดยทุกคนต้องจับเชือกไปตามทางที่กำหนด และหาหนทางออกจากป่านี้ให้ได้

1.6 พิมพ์ภาพพิมพ์ใจ

วิธีการ การนำเอาใบไม้ ดอกไม้ เปลือกไม้ ผลไม้ กิ่งไม้ ทุกสิ่งที่ได้จากป่า
นำมาพิมพ์เป็นรูปภาพให้สวยงาม และมีความคิดสร้างสรรค์

2. กิจกรรมแรลลี่

3. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

4. กิจกรรมนันทนาการ

5. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกระบวนการเรียนรู้

1. เกิดความรักและความผูกพันในหมู่คณะ

2. รัก เคารพ ศรัทธา ต่อคณะกรรมการป่าชุมชน

3. เกิดคณะกรรมการกลุ่มเด็กและเยาวชน

4. มีผู้ดูแลรักษาป่าร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชน

5. เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับป่าให้กับองค์กร โรงเรียน และหน่วยงาน

6. เกิดกลุ่มเครือข่าย และการเรียนรู้ร่วมกับสถาบัน และสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัย
ราชภัฏกาญจนบุรี

6. การขยายผลงาน จากผลของการจัดทำโครงการวิจัย "กระบวนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ
เด็กและเยาวชน มีความรักและความผูกพันกับป่าชุมชน คนในชุมชน สามารถนำเป็นแบบอย่างที่ดีได้
จนเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตา และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่มาศึกษาดูงาน จากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ มี
รายการต่าง ๆ มองเห็นความสำคัญและนำเสนอ เช่น ห่วงแสงตะวัน ช่อง 3 รายการสารคดีเกี่ยวกับป่า
ชุมชน ช่อง 11 เป็นต้น

5.2 ปัญหา

การวิจัย กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแล
รักษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีนั้น คณะผู้วิจัยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ของหมู่บ้านห้วยสะพาน

เพียงแต่ทำงานในต่างพื้นที่กัน สถานการณ์พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนี้มีด้วยกัน 4 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจจากภาครัฐและเอกชนเป็นอย่างมาก เพราะสภาพของป่าชุมชนที่ทุกคนช่วยกันดูแลรักษาไว้นั้น อยู่ในถิ่นความเจริญ ซึ่งเรียกได้ว่าป่าในเมืองก็ว่าได้จึงเป็นที่น่าแปลกใจของคนที่มาศึกษาดูงาน ในสิ่งที่ปัญหาคือคณะกรรมการที่เป็นผู้ดูแลรักษาป่านั้นล้วนแต่มีอายุมาก กระบวนการทำงานไม่ได้วางแผน และกำหนดทิศทางตามลำดับขั้นตอนไว้ ในส่วนของการศึกษาวิจัยที่มวิจัยเน้นกระบวนการที่ใช้ ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และใช้บุคลากรในชุมชนเป็นทีมร่วมวิจัยเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาอุปสรรคที่พบก็คือ

1. คณะกรรมการป่าชุมชนส่วนใหญ่มีภาระหน้าที่รับผิดชอบครอบครัว และ ต่างแบ่งเวลามาดูแล ต้อนรับคณะต่าง ๆ ที่มาศึกษาดูงาน

2. ปัญหาเกิดจากทีมวิจัยที่ยังขาดประสบการณ์ในการศึกษาวิจัยอย่าง เช่น การจัดระบบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีกระบวนการและแผนงานการอนุรักษ์ป่าที่ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ชุมชนดูแลรักษาป่าด้วยชุมชนเอง อย่างมีระบบมากขึ้นคณะกรรมการจะได้ทำงานง่ายขึ้นและรวดเร็ว

2. การสนับสนุนเพิ่มความรู้จากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อการดูแลป่าอย่างมีประสิทธิภาพ และสืบทอดความรู้ให้รุ่นลูกหลาน ให้เกิดความรัก และหวงแหนป่าที่เป็นสมบัติอันมีค่าของชุมชนทุกคน

3. จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ผู้สืบทอดดูแลรักษาป่าตลอดไป

.....

THIS BOOK SHOULD BE PRESENTED FOR DEPOSIT OR WITHDRAWAL
PLEASE NOTIFY US OF ANY CHANGE OF ADDRESS OR LOSS OF PASSBOOK

คำเตือน

เงินฝากของผู้ฝากเงินในสมุดบัญชีที่มีการฝากเงิน

713-0-03115-8

โปรดแจ้งมาทางธนาคารเมื่อสมุดบัญชีสูญหายหรือเปลี่ยนบัญชี

และถ้าการแจ้งหายหรือการแจ้งเปลี่ยนบัญชีเกิน 50 บาท โดยไม่มีเงื่อนไข ดังนี้

ก. เงินฝากออมทรัพย์ (เงินฝากออมทรัพย์) ไม่เกิน 500 บาท ไม่มีการคิดดอกเบี้ย

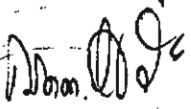
ข. เงินฝากออมทรัพย์ (เงินฝากออมทรัพย์) ไม่เกิน 1,000 บาท ไม่มีการคิดดอกเบี้ย

สำนักงาน **กาญจนบุรี**
Office

บัญชีเลขที่ **713-0-03115-8**
Account No

ชื่อบัญชี
Account Name

โครงการ ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ลงนามหรือผู้มีอำนาจลงนาม
Authorized Signature

จำนวน 251245.500,000

และเขียนกำกับที่ **S/A B 2121562**

รหัส NA.82101

วัน เดือน ปี D M Y	ลำดับ DEP No.	คำย่อ CODE	ถอน WITHDRAWAL	ฝาก DEPOSIT	คงเหลือ BALANCE	พนักงาน ผู้รับฝากเงิน STAFF ID
15.07.46	713	B/F			*****0.00	60201 ¹
15.07.46	713	DCA		*****100.00	*****100.00	32904 ²
31.07.46	521	NDT		*****80,585.00	*****80,685.00	30619 ³
17.09.46	713	WCA	*****40,000.00		*****40,685.00	33206 ⁴
30.10.46	713	WCA	*****20,000.00		*****20,685.00	33005 ⁵
29.02.47	713	CRT		*****177.23	*****20,862.23	500000 ⁶
29.02.47	713	DBT	*****0.00		*****20,862.23	500000 ⁷
30.06.47	713	INP		*****78.01	*****20,940.24	800000 ⁸
19.07.47	713	WCA	*****20,685.00		*****255.24	33307 ⁹
	31/12/47	0	IIPS	*****+8.61	*****263.85	9400 ¹⁰
30/05/48	0	IIPS	*****+10.08	*****+264.83	9400	
						11
						12
						13
31/12/48	0	IIPS	*****+1.00	*****+265.83	9400	14
						15
						16
						17
						18
						19
						20
						21

คำอธิบาย "คำย่อ" โปรดดูปกหลังด้านใน
FOR INTERPRETATION OF "CODE" ABOVE. PLEASE SEE INSIDE BACK COVER.

ทะเบียนเล่มที่ S/A B 2121562

บรรณานุกรม

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. 2540. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ หน้า 111 – 114
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรี.สำนักงาน. 2544. ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี.งานพัฒนาป่า
ชุมชน ๑ หน้า 14 สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรี.

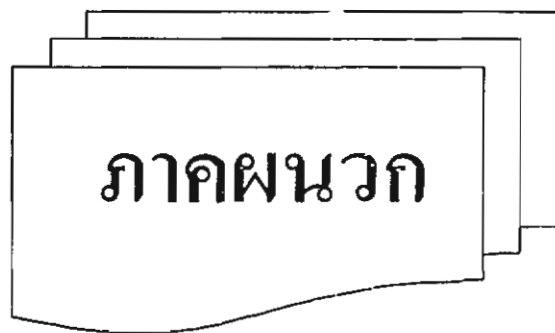
รศ.ดร.อารี พันธุ์มี 2546 จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน.พิมพ์ครั้งที่ 1
กรุงเทพ ฯ : ไบโหม เอ็ดดูเคท

ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ :
ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์ ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

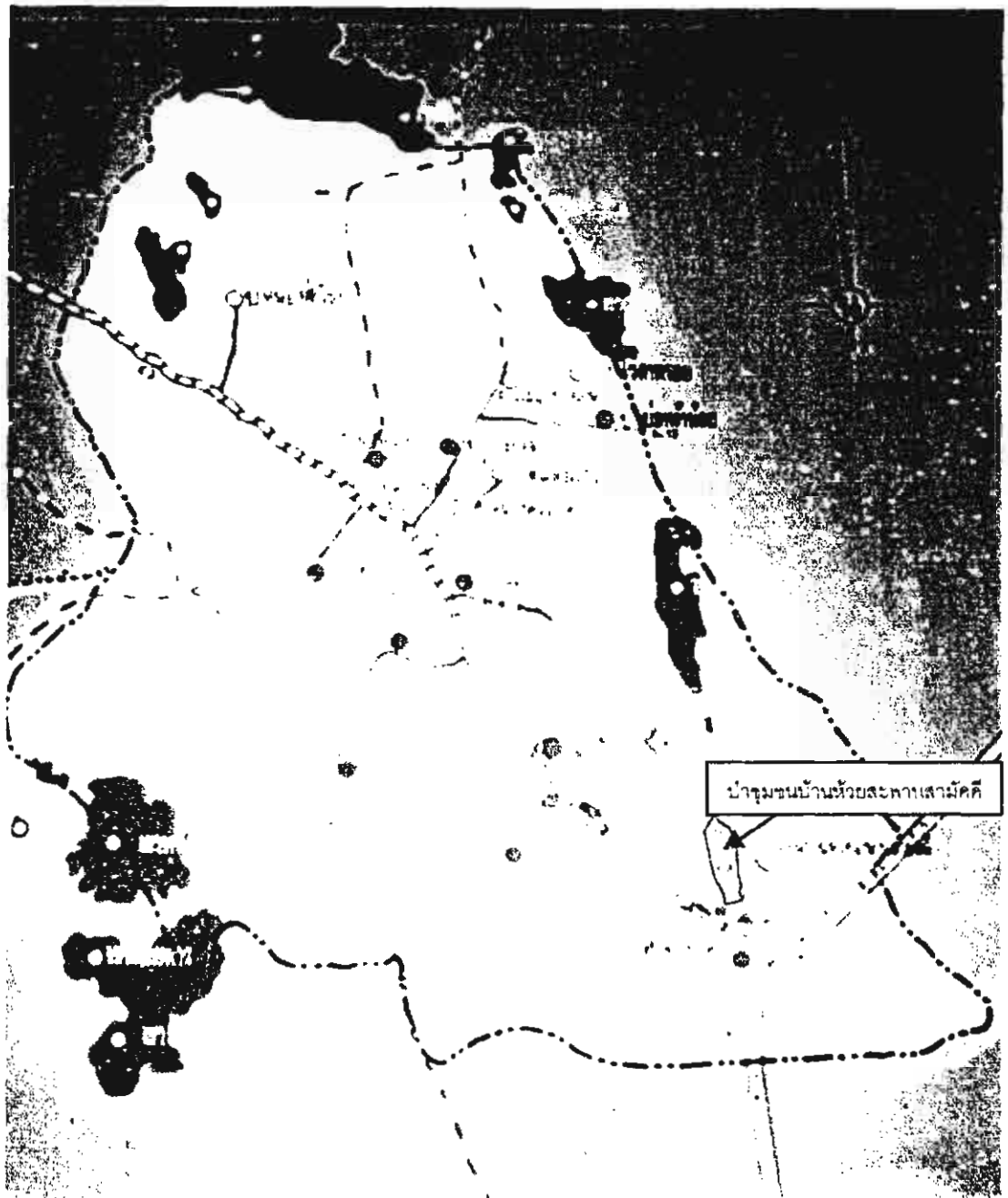
สุรยุทธ หลินตระกูล. 2544. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี.วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา)สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี.

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. 2547. พรรณไม้ในป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี : ศึกษา
กรณีป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัด
กาญจนบุรี.

โครงการวิจัย กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ
เด็กและเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่าชุมชน
บ้านห้วยสะพานสามัคคี

ชุมชนบ้านห้วยสะพาน

แผนที่ตำบลหนองเรือ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

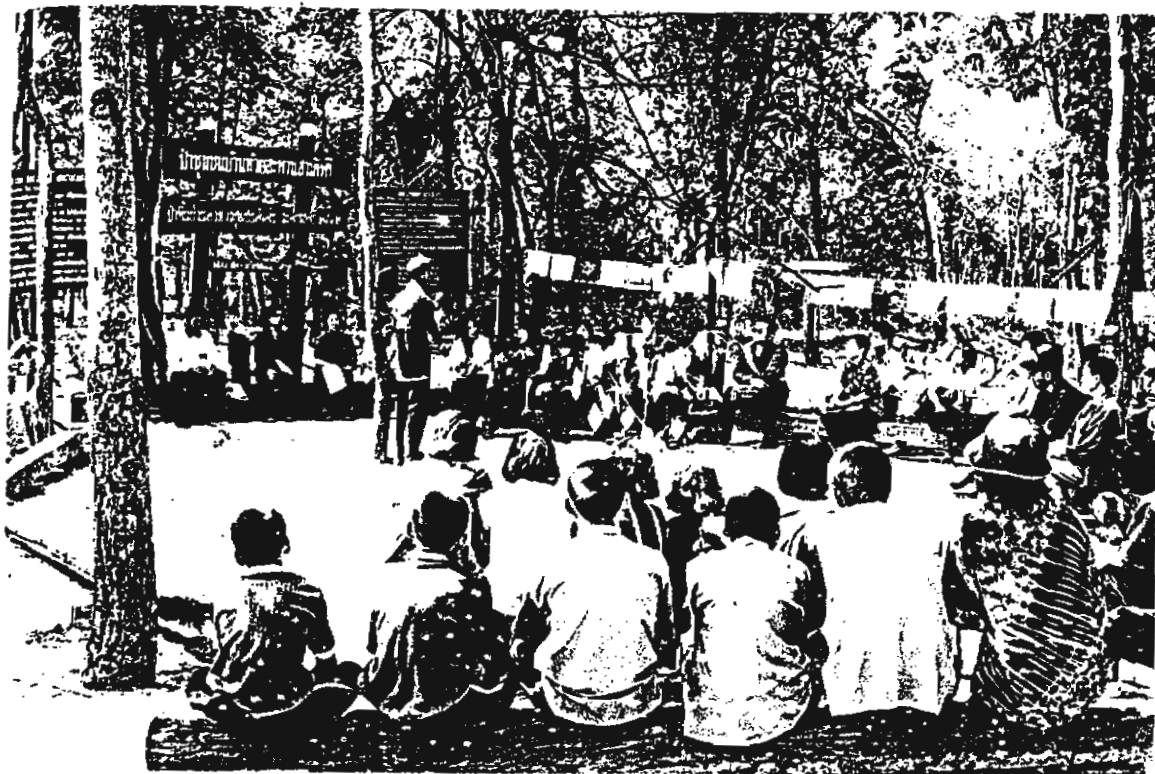
ประชุมชี้แจงผู้ร่วมงานวิจัย

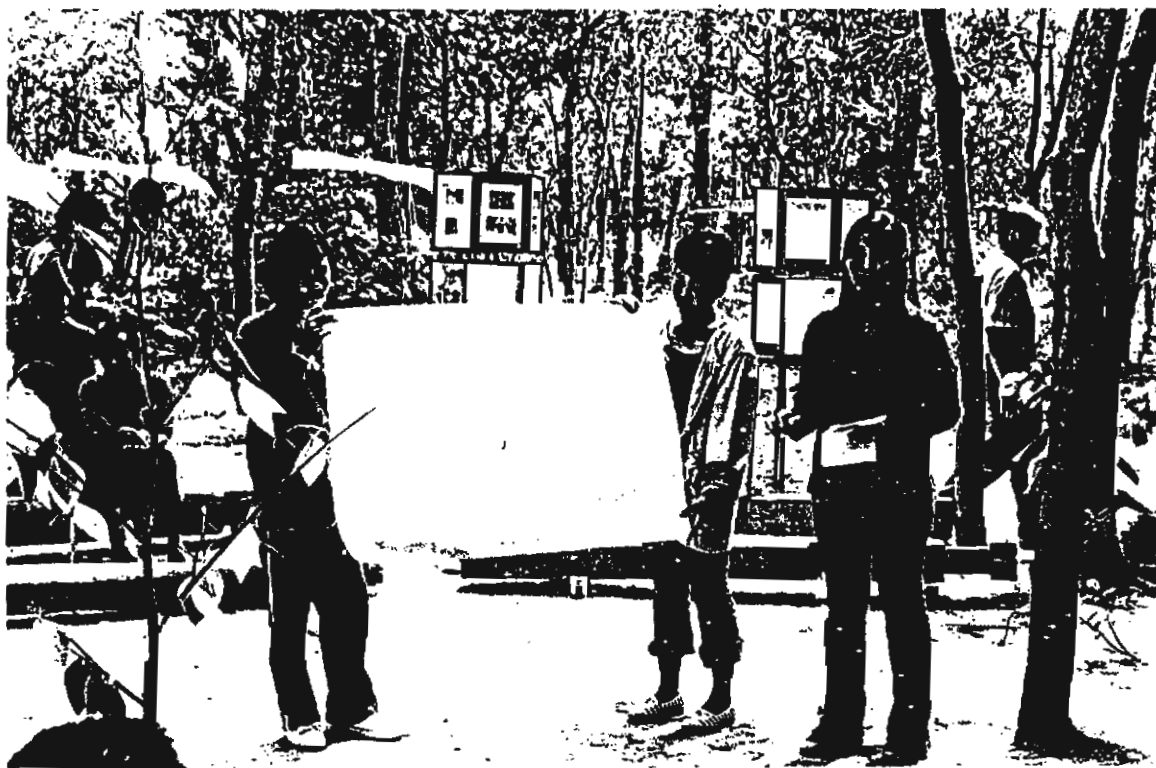

เตรียมความพร้อมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อเปิดเวที

ทีมวิจัย ฯ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณาจารย์ “คณะครุศาสตร์
สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี”

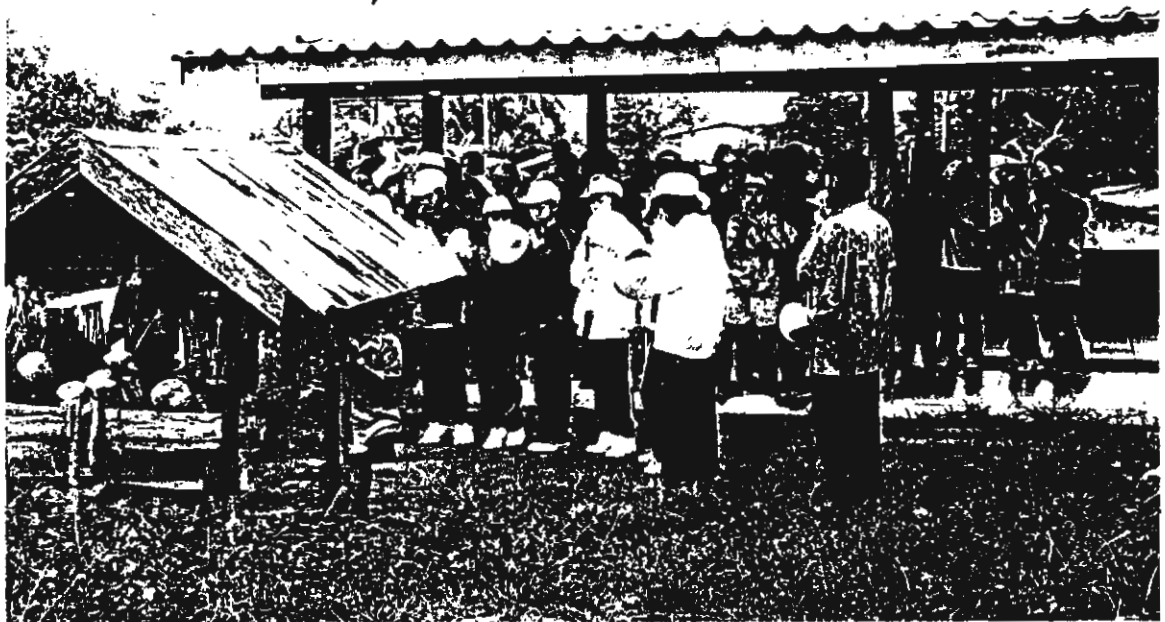

ออกสำรวจและเก็บข้อมูลทั้ง 4 หมู่บ้าน

รายงานตัวเตรียมความพร้อม “ ปฏิบัติกิจกรรมตามฐานการเรียนรู้ ”

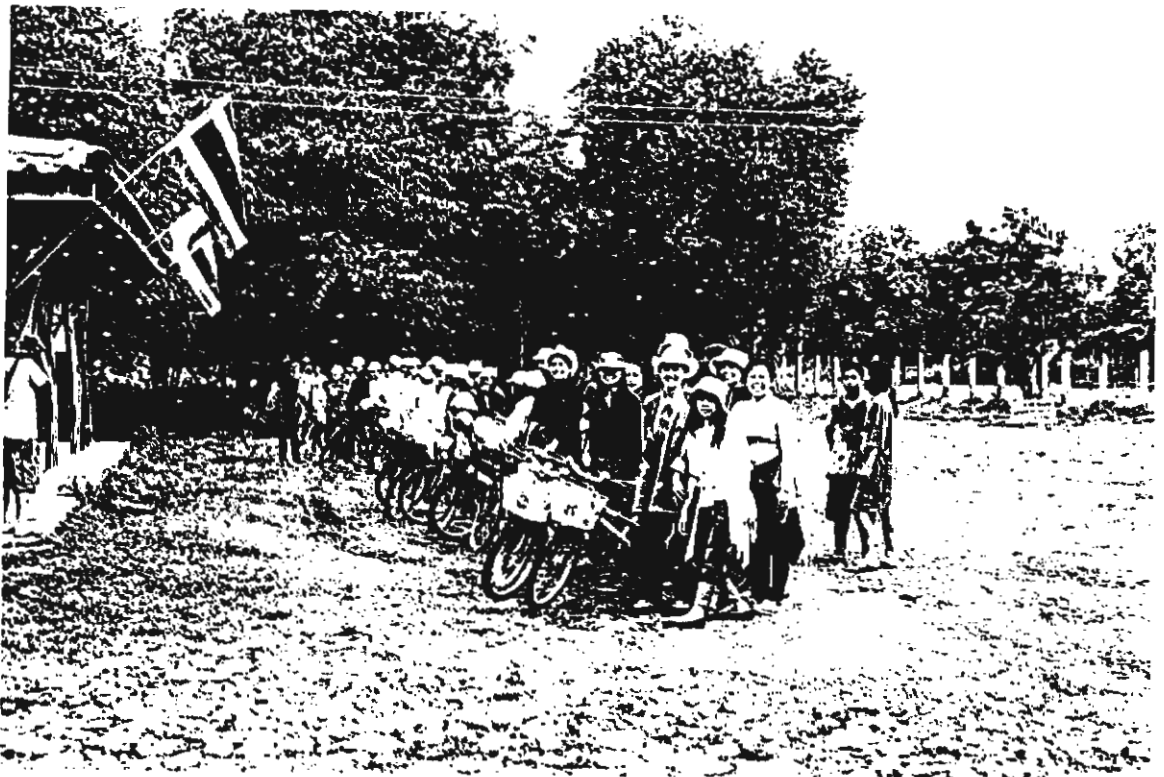

ให้ความรู้ “เตรียมความพร้อมในการออกสำรวจป่าชุมชน”

Group of people riding bicycles down a street.

ฐานกิจกรรมสำรวจป่า - ยิ่งสูงยิ่งสวย

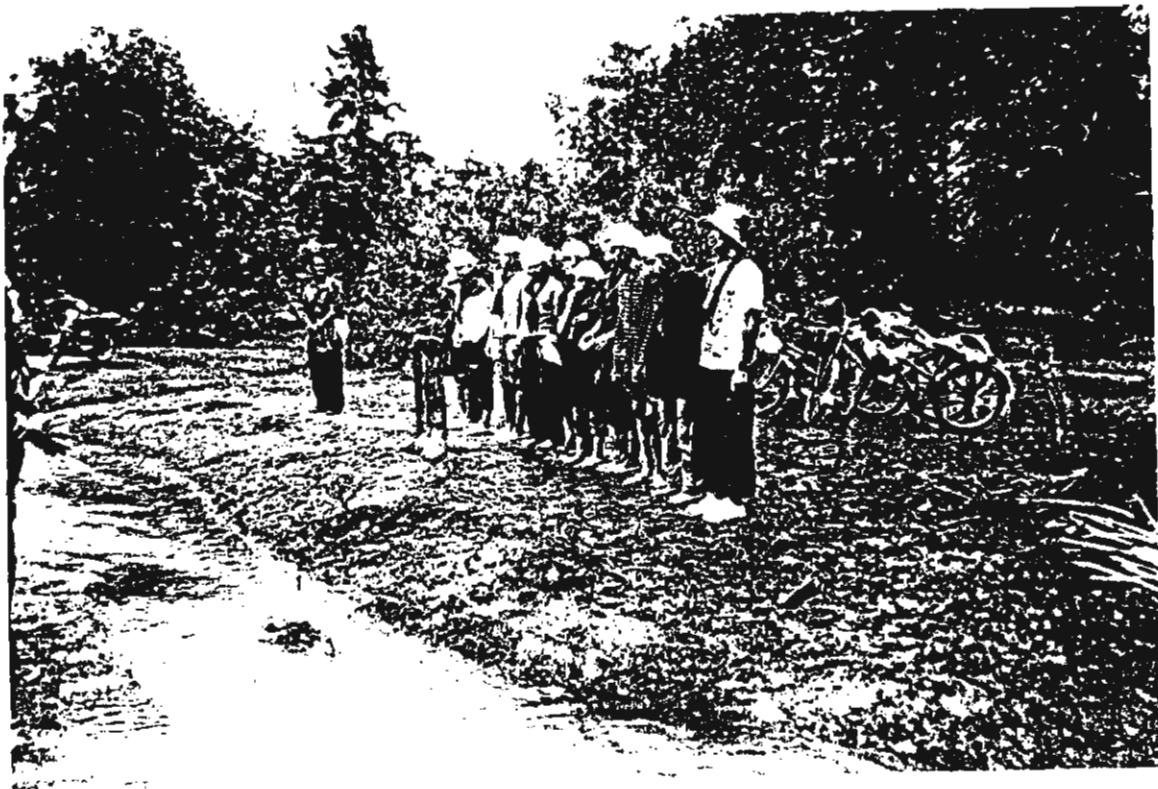
ฐานกิจกรรมสำรวจป่า “กวางน้อยหลงป่า”

ฐานกิจกรรมสำรวจป่า “สายใยรัก”

ฐานกิจกรรมสำรวจป่า “สมบัติใต้พิภพ”

ฐานกิจกรรมสำรวจป่า “วิมานในอากาศ”

